

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра економічної безпеки та фінансових розслідувань

Гарач Каріна Сергіївна

**Система протидії тероризму як складова економічної
безпеки держави / System of counteraction to terrorism as a
component of economic security of the state**

спеціальність: 073 - Менеджмент
магістерська програма – Управління фінансово-економічною безпекою

Магістерська робота

Виконала студентка групи
МФЕБм-21
К.С. Гарач

Науковий керівник:
к.е.н., доцент О.М. Карапетян

Магістерську роботу допущено
до захисту:

«___» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **Н.Б. Москалюк**

ТЕРНОПІЛЬ - 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФЕНОМЕНУ ТЕРОРИЗМ В СИСТЕМІ ЗНАНЬ	
1.1. Теоретичні засади тероризму та особливості його реалізації.....	7
1.2. Методичні аспекти фінансування тероризму та його впливу на економічну безпеку держави	16
1.3. Організаційно-правові основи розслідування злочинів пов'язаних з терористичною діяльністю.....	24
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРОРИЗМУ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ	
2.1. Багатовекторний аналіз деструктивного впливу терористичної діяльності на безпекове середовище України	36
2.2. Оцінка злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю.....	49
2.3. Особливості фінансового забезпечення терористичної діяльності в Україні (на прикладі некомерційних організацій).....	53
Висновки до розділу 2.....	68
РОЗДІЛ 3. ПРОТИДІЯ ТЕРОРИЗМУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	
3.1. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з тероризмом.....	70
3.2. Шляхи удосконалення антитерористичної політики та боротьби з тероризмом в Україні.....	81
Висновки до розділу 3.....	92
ВИСНОВКИ.....	94
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах складних геополітичних потрясінь і фінансово-економічної нестабільності питання забезпечення миру, міжнародної й національної безпеки є злбоденними для усіх країн світу. Тероризм як негативне явище порушує гармонійне функціонування та стабільність розвитку й економічного зростання більшості держав географічного простору, створюючи ряд загроз важливим сферам життєдіяльності громадян, суспільства, нації та державності загалом.

Актуалізація дослідження проблематики тероризму в умовах сьогодення обумовлюється масштабністю його проявів і розповсюдження та загрозою максимізації фінансового забезпечення. Тому боротьба з тероризмом стала одним з пріоритетних напрямів діяльності міжнародних організацій.

Активізація тероризму в Україні вимагає формування необхідних стратегічних та тактичних заходів з боку державних органів щодо локалізації та ліквідації терористичних діянь, а також застосування жорсткого контролю за фінансовими потоками, які є джерелом фінансування терористичних актів.

Впровадження якісно нових методів виявлення, попередження та протидії терористичній діяльності дозволить мінімізувати деструктивний вплив терористичної діяльності на безпекове середовище України.

Аналіз останніх досліджень. Актуальність цієї проблематики також підтверджують численні дослідження, які здійснюються державними установами та науковими діячами. Дані питання розглянуті у працях В. Белянської, К. Войтовського, Д. Никифорчука, С. Буткевича, О. Джужу, В. Вакулича, Л. Демидової, В. Ковальчука, С. Дрьомова, В. Емельянова, О. Костенко, В. Крутова, В. Лутинова, М. Микитюка, Г. Кузнецова, В. Кухара, В. Ліпкана, М. Ожевана, В. Трофімцова, А. Місюри, О. Резнікової, В. Щєбланової, М. Яковенко, Б. Хоффмана.

Метою роботи є система протидії тероризму як складової економічної безпеки України.

Досягнення мети зумовило необхідність вирішення таких наукових завдань:

- дослідити теоретичні засади тероризму та особливості його реалізації;
- розглянути методичні аспекти фінансування тероризму та його впливу на економічну безпеку держави;
- систематизувати організаційно-правові основи розслідування злочинів пов'язаних з терористичною діяльністю;
- охарактеризувати багатовекторний аналіз деструктивного впливу терористичної діяльності на безпекове середовище України;
- здійснити аналіз оцінки злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю;
- відобразити особливості фінансового забезпечення терористичної діяльності в Україні (на прикладі некомерційних організацій);
- обґрунтувати заходи протидії тероризму в забезпеченні зміцнення економічної безпеки України.

Об'єктом дослідження є тероризм як суспільно-політичний, міжконтинентальний феномен.

Предметом дослідження є сукупність економіко-правових відносин пов'язаних із системою протидії тероризму в забезпеченні економічної безпеки держави.

Методи дослідження. У роботі здійснено використання таких загальнонаукових методів дослідження, як:

- історичний і логічний, які дозволили здійснити характеристику соціально-економічних причин виникнення та збільшення масштабів тероризму;
- абстрактний і конкретний, що використанні у процесі визначення впливу терористичної діяльності на економічне середовище

України та досягнення економічних та національних інтересів громадян, суспільства, державності;

- статистичні методи, методи аналізу та синтезу, які застосовано для відображення аналітичних аспектів тероризму та дослідження його впливу на безпекову ситуацію в Україні;
- методи діалектичного й наукового пізнання, порівняльних характеристик застосовано для ідентифікації проблем, які виникають в країні через існування тероризму, конкретизації можливих заходів протидії тероризму як засобу зміцнення безпеки України.

Наукова новизна дослідження. В результаті дослідження сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, що містять наукову новизну, а саме:

- здійснено багатовекторний аналіз деструктивного впливу терористичної діяльності на економічне середовище України та визначено заходи досягнення позитивних тенденцій щодо зміцнення безпечного стану в Україні з метою досягнення економічних та національних інтересів громадян, суспільства, держави;
- сформовано пріоритетні завдання державної політики у сфері протидії тероризму.

Теоретико-інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативні акти України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про боротьбу з тероризмом», Міжнародна конвенція про боротьбу з тероризмом, Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму матеріали монографій, періодичних видань, збірки наукових статей та тез доповідей, Інтернет-ресурси.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення роботи в частині рекомендацій щодо локалізації та нейтралізації терористичних

діянь, конкретизації заходів протидії тероризму можуть бути взяті до уваги уповноваженими органами державної влади та реалізовані у їх практичній діяльності, а також можуть використовуватися у наукових дослідженнях та навчальному процесі.

Апробація результатів дослідження. Окремі результати роботи відображенні:

- у збірнику тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка, фінанси, облік та управління: оцінка та перспективи розвитку в Україні та світі» у м. Полтаві, 2017 р. – «Тероризм: теоретичний аспект»;
- у збірнику тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Економічна безпека: детермінанти та механізми забезпечення» у м. Тернополі, 2018 р. – «Тероризм як загроза безпеці України».

Структура роботи. Магістерська складається з вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел та додатків.

У першому розділі «Концептуальні детермінанти феномену тероризм в системі знань» розкрито теоретичні засади тероризму та особливості його реалізації, фінансування тероризму, його вплив на економічну безпеку України.

У другому розділі «Аналітичний інструментарій дослідження тероризму та його впливу на економічну безпеку держави» всебічно проаналізовано деструктивний вплив терористичної діяльності на безпекове середовище держави та особливості фінансового забезпечення тероризму.

У третьому розділі «Протидія тероризму в забезпеченні зміцнення економічної безпеки України» обґрунтовано роль та шляхи удосконалення антитерористичної політики та боротьби з тероризмом в Україні.

Основний зміст магістерської викладено на 96 сторінках. Робота містить 11 аналітичних таблиць та 9 рисунків. Перелік використаних джерел складається із 71 найменування.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФЕНОМЕНУ ТЕРОРИЗМ В СИСТЕМІ ЗНАНЬ

1.1. Теоретичні засади тероризму та особливості його реалізації

Тероризм розглядається як одна з найнебезпечніших за масштабами та наслідками соціально-негативних проблем, з якою зіштовхнулося людство. У XXI ст. така проблеми набула стрімких тенденцій до збільшення й отримала іменування «чума XXI століття». Тероризм загрожує національній безпеці багатьох країн світу, негативно впливаючи на життєдіяльність і функціонування громадян, суспільства та держави, призводячи до важких політичних, економічних і психологічних наслідків.

Тероризм (лат. «залякування смертю, стратами, розправами») – це соціальне явище, що являє собою одну із форм вирішення суспільно-політичних, економічних, ідеологічних, а також національних, релігійних, територіальних та інших протиріч між державами, народами, націями, класами і соціальними групами засобами збройного насильства.

Тероризм – це ідеологічно обґрунтована стратегія та соціально-політична практика комплексного психологічного та фізичного насильства або залякування загрозою систематичного насильства, яку використовують опозиційні сили з метою досягнення поставлених завдань із застосуванням протиправних екстремістських форм і методів їх реалізації. Фізичне та психічне насилля невіддільні складові тероризму, але питома вага їх впливу суттєво змінилася від середини XIX століття до початку XXI століття. Особливу увагу слід приділити межам – перебільшення допустимих меж застосування насилля задля досягнення будь-якої мети призводить до протилежних очікуваним наслідків, дискредитує ідейне підґрунтя руху.

Зміст поняття «тероризм» як соціально-політичного явища може бути розкрито через комплекс смислових рівнів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Смислові рівні тероризму [67]

I. Семантичний рівень	II. Процесуальний рівень	III. Рівень концептуалізації
1. Широкий зміст поняття «тероризм». 2. Характеризує його як загрозу або застосування насильства з метою досягнення соціально-політичних цілей. 3. Об'єктом його впливу є все суспільство (інструментальною сферою тероризму є ЗМІ, які формують рамки інтерпретації терористичних дій)	1. Відображає конкретну цілеспрямованість. 2. Характеризується дискретністю, тобто займає проміжне положення між стихійними та керованими процесами, зближуючись із процесами катастрофічного типу	Перебуваючи в залежності від фундаментальних суспільних структур, індивідуальних інтересів, терористичні дії чинять модифікаційний вплив на різних рівнях соціальної організації суспільства

Сучасний тероризм можна охарактеризувати як складне та багаторівневе явище дійсності, що посягає на різноманітні сфери життєдіяльності людей і породжує неспокій, стурбованість суспільства за сьогодення й майбуття.

Узагальнення та обґрунтування суті дефініції «тероризм» відображено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Узагальнення та обґрунтування дефініції «тероризм»*

Економічна категорія	Автор	Трактування суті економічної категорії
<i>Тероризм</i>	В. Емельянов [13]	публічна суспільно-небезпечна діяльність або погроза такої діяльності, яка спрямована на залякування населення чи окремих соціальних груп з метою прямого чи непрямого впливу на прийняття будь-якого рішення чи відмови від нього в інтересах терористів
	Закон України «Про боротьбу із тероризмом» [47]	суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей

Продовження табл. 1.2		
Економічна категорія	Автор	Трактування суті економічної категорії
<i>Тероризм</i>	О. Костенко [22]	це злочинні дії, способом вчинення яких є терор, тобто свавільне створення небезпеки, здатної впливати на волю людей
	В. Кухар [28]	визначається через взаємозв'язок теорії кримінального права, кримінальних норм і практики їх реалізації та системи зв'язків кримінального права й інших галузей права
	Б. Хоффман [71]	навмисне створення стану страху за допомогою насильства або погрози його застосування та використання такого стану для досягнення певних політичних змін.

* побудовано автором

Поряд із зазначеною дефініцією Законом України від 20 березня 2003 року № 638-IV «Про боротьбу із тероризмом» [47] визначені інші суміжні економіко-правові категорії:

– терористична діяльність – діяльність, яка охоплює:

- 1) планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів;
- 2) підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях;
- 3) організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах;
- 4) вербування, озброєння, підготовку та використання терористів;
- 5) пропаганду і поширення ідеології тероризму;
- 6) фінансування та інше сприяння тероризму;

– терористичний акт – злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України;

– терорист – особа, яка бере участь у терористичній діяльності:

- 1) в якій сформувався комплекс сваволі й ілюзій;

2) у якої під впливом певних умов з'являється здатність проявити свій комплекс сваволі й ілюзій у вигляді тероризму (а не якогось іншого злочину);

– терористична організація – стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке створене з метою здійснення терористичної діяльності, у межах якого здійснено розподіл функцій, встановлено певні правила поведінки, обов'язкові для цих осіб під час підготовки і вчинення терористичних актів. Організація визнається терористичною, якщо хоч один з її структурних підрозділів здійснює терористичну діяльність з відома хоча б одного з керівників (керівних органів) усієї організації.

Тероризм можна охарактеризувати через узагальнюючий інструментарій розкриття сутності та властивостей тероризму як загрози життєво важливим інтересам громадян, суспільства, державності:

I. Причини виникнення.

1. Економічна та енергетична криза, зростання цін, інфляція.

2. Зниження життєвого рівня населення в поєднанні з збільшеною соціальною диференціацією (співвідношення доходу найбагатших до найбідніших громадян України досягнуло критичного рівня оскільки він перевищує світові стандарти майже вдвічі й населення, яке перебуває за межею бідності сягає 60%, зокрема: близько 20% – схвалюють нові економічні відносини, приблизно 30% залишаються люмпенізованими і 50 % – на роздоріжжі.

3. Руйнування культурних, моральних, історичних і гуманітарних цінностей.

4. Кризовий стан ряду соціальних і професійних груп.

5. Пробудження соціальної агресивності.

6. Зростання зареєстрованого та прихованого безробіття, що зумовлює проблеми міграції, бродяжництва, психологічної і професійної деградації особи.

7. Розповсюдження серед населення зброї, військової підготовки.

8. Зростання сепаратистських настроїв.

9. Низький рейтинг влади у суспільній свідомості, зростання недовіри до неї у переважної більшості громадян (рівень недовіри населення України до керівництва держави не перевищує 10% відповідно до критичного показника, що становить 20-25%).

10. Політична нестабільність.

11. Підрив або скидання свого уряду.

12. Поширення ЗМІ насильницької інформації.

13. Деструктивність економічної, соціальної та конфесіональної політики.

14. Низький рівень професійної підготовки спецслужб і правоохоронних органів та здійснення ними протиправних чи злочинних дій.

II. Суб'єкти тероризму.

1. Держави, що використовують, фінансують і підтримують тероризм.

2. Недержавні організатори, натхненники і спонсори.

3. Транснаціональні терористичні конгломерати.

4. Терористичні організації різного рівня.

5. Лідери терористичних організацій.

6. «Міжнародні терористи», загони «бойовиків» та окремі виконавці терористичних актів.

Суб'єктами тероризму є деструктивно спрямовані недержавні, як правило, нелегітимні структури, які можуть бути представлені у вигляді соціальних груп, організацій, кланів, сект, течій і окремих осіб, які прагнуть досягти своїх цілей із застосуванням терористичних засобів. Мотиви суб'єктів, що займаються терористичною діяльністю, є досить різноманітними. Серед них виділяють:

1) особистісні, що включають емоційні, невротично-психопатологічні, прагматично-утилітарні (оплата спонсорами терористичної діяльності);

2) політико-ідеологічні.

III. Об'єкти тероризму.

1. Міжнародна безпека.
2. Внутрішня та зовнішня безпека країни.
3. Основи суспільного ладу.
4. Політична організація суспільства.
5. Державна влада.
6. Громадський порядок.
7. Життя, здоров'я, свобода окремих осіб.
8. Безпека людей на різних промислових та інших об'єктах, засобах транспорту.
9. Нормальне функціонування систем життєзабезпечення населення.
10. Комп'ютерна інформація.

Об'єктами тероризму є загальнолюдські відносини, які мають поділ на:

- 1) зовнішні, що здійснюються між державами, народами, націями, класами, угрупованнями;
- 2) внутрішні – це відносини на рівні індивідів або індивід-група.

IV. Наслідки.

1. Загибель людей.
2. Значний матеріальний збиток.
3. Ускладнення міждержавних та міжрелігійних відносин.
4. Дестабілізація суспільно-політичної обстановки.
5. Деструктуризація окремих галузей економіки.
6. Підрив економічного потенціалу країни (регіону) [31].

V. Види.

1. Джихадистський – ділення людей за чинником релігійної приналежності на вірних та невірних, причому стосовно останніх будь-які дії проголошуються дозволеними [42].

2. Етно-націоналістичний та сепаратистський – захист власної нації, її прав та інтересів, її культури та мови, поєднане із абсолютним запереченням

при цьому подібних прав для інших; прагнення до відокремлення, відособлення.

3. «Лівий» та анархістський – використовується ліворадикальними (найчастіше ліво-марксистськими) організаціями, коріння якого йде у глиб історії, а саме в давнє тираноборство і політичні вбивства, що практикувалися «народними месниками» з анархістів в ХІХ столітті [56].

4. «Правий» – домагається ліквідації парламентської демократії і запровадження авторитарного режиму, тобто диктатури

5. Тероризм одинаків - робить один-два людини, за якими не стоїть якась організація і для досягнення власних цілей.

Метою тероризму є:

- нанесення шкоди громадянам, суспільству, нації, державності;
- насильство над людьми;
- отримання матеріальної та іншої вигоди кримінально-злочинними елементами чи організаціями, групами, особами.

Основні сутнісні ознаки тероризму, які відображають його як цілісний соціокультурний феномен, наведені у таблиці 1.3.

Відповідно до соціально-культурологічної концепції злочинності, що ґрунтується на принципі соціального натуралізму, причиною тероризму (як і інших злочинів) потрібно вважати будь-який фактор, який перешкоджає формуванню соціальної культури в людей, тобто фактор, що спричиняє стан неузгодженості їхньої волі й свідомості із законами соціальної природи. Інакше кажучи, все, що приводить волю людини в стан сваволі, а свідомість у стан ілюзій, породжуючи в такий спосіб комплекс сваволі й ілюзій, є причиною тероризму.

Умовами існування тероризму є фактори, які визначають прояв комплексу сваволі й ілюзій людини саме у вигляді терористичного злочину (а не будь-якого іншого).

Це може бути, зокрема, наявність соціальних (економічних, політичних, ідеологічних та ін.) конфліктів у суспільстві, які визначають відповідно

тероризм з економічних, політичних, ідеологічних, етнічних, релігійних та інших мотивів.

Із зазначеної соціально-культурологічної концепції тероризму випливає, що активізація тероризму в світі або в окремому суспільстві обумовлена кризою соціальної культури людей, за якої будь-які соціальні конфлікти можуть спричинити появу комплексу сваволі й ілюзій у вигляді тероризму.

Таблиця 1.3

Ознаки тероризму*

Насильство	надмірний примус, міра надмірності якого визначається аксіологічним контекстом, який пов'язаний із соціокультурною належністю суб'єкта насильства
Теророфобія	іраціональне почуття страху та жаху стати потенційною жертвою теракту; тероризм паралізує людину, вселяє йому страх перед можливою смертю
Ідеологічність	наявність ідеології, яка виправдовує жорстокість терористичного дійства, міфологізує та романтизує теракт
Ризик	кількісна оцінка небезпек при здійсненні теракту, постійний компонент терористичних дій
Демонстративність, публічність та гласність вчинення суспільно небезпечних посягань	тероризм прагне досягти своїх цілей шляхом придушення волі тисяч людей, котрі дізнаються про нього, тому максимальний публічний розголос зазвичай необхідний для успіху тероризму
Агресивність	сама агресія лежить в основі діяльності терориста; причину агресивної поведінки вбачається у наслідках «стимулів», які відповідальні за виникнення та інтенсивність агресивних реакцій
Просторово-часова обмеженість	тероризм, як правило, має локальні просторові характеристики і тимчасові ліміти (навіть міжнародний тероризм відрізняється зосередженням зусиль на конкретних регіонах і концентрацією сил і засобів для проведення «точкових» акцій).

* побудовано автором за даними [14; 46]

У виникненні та поширенні тероризму певну роль відіграють державно-політичні, а також геополітичні чинники. Існуючі протиріччя та конфлікти між державами сприяють зростанню інтересу до використання тероризму з метою ослаблення протидіючої сторони.

Тероризм здійснюється як боротьба підпільна, насильницька, цілеспрямована, керована, ідеологізована. Жертви терору можуть бути випадковими або вибірковими (представляючи собою символи якихось інститутів). Терористичний акт виконує функції залякування визначеної категорії осіб або пропаганди ідей терористів. Терористичну діяльність можуть вести терористи-одинаки, терористичні групи й організації (у тому числі міжнародні за державною підтримкою).

Залежно від виду проявів тероризм можна поділити на бойовий, кримінальний та соціально-політичний (рис. 1.1). До терористичної боротьби призводять конфлікти політичного, соціального, територіального, національного і світоглядного характеру [5].

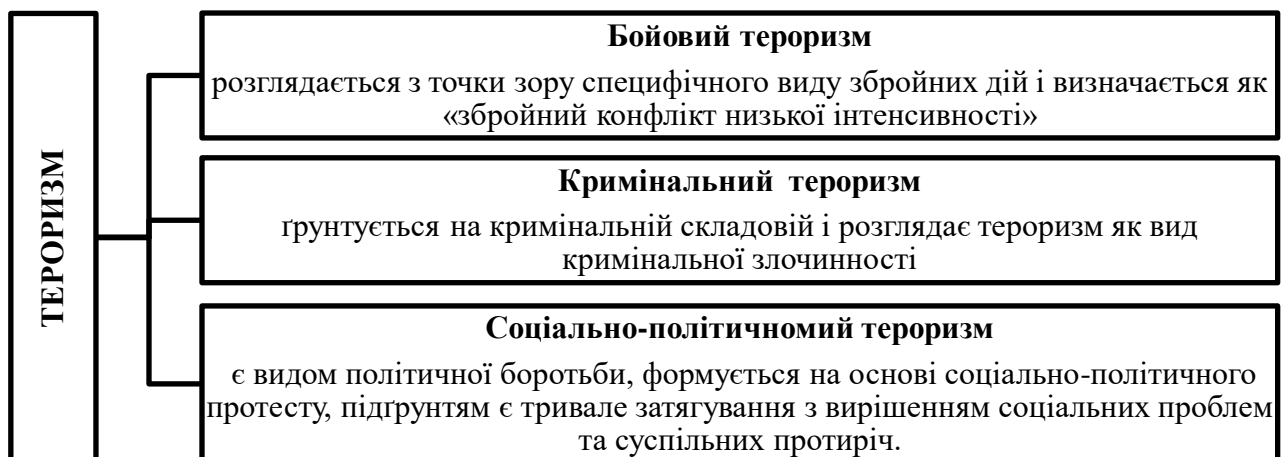

Рис. 1.1. Види проявів тероризму [6]

Забезпечення діяльності терористів може здійснюватися такими методами [1]:

- 1) шляхом прямого матеріального та грошового забезпечення, у тому числі готівкою;
- 2) шляхом фінансового забезпечення діяльності із використанням посередників, у тому числі учасників фінансової системи.

1.2. Методичні аспекти фінансування тероризму та його впливу на економічну безпеку держави

Згідно із пунктом 50 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [49] фінансування тероризму розглядається як надання чи збір будь-яких активів з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково:

- для будь-яких цілей окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією;
- для організації, підготовки і вчинення окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією визначеного Кримінальним кодексом України терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій.

Таким чином, визначення терміну «фінансування тероризму», що міститься у Законі, відповідає побудові ст. 258-5 Кримінального кодексу України (фінансування тероризму), виділена у Кримінальному кодексі України в редакції від 18 травня 2010 року [23].

Схоже визначення категоріального поняття «фінансування тероризму» прописане в абз. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [47].

Вказане визначення стосується фінансування окремого терориста, терористичної групи чи терористичної організації. Таке фінансування передбачає здійснення прямих витрат на реалізацію терактів, компенсацію у вигляді зарплат / витрат на проживання, зв'язок, навчання, переміщення, матеріально-технічне забезпечення, пропаганду ідеології і т.д.

Витрати на інфраструктуру можуть включати в себе кошти на підтримку благодійних організацій та засобів масової інформації, що належать терористичній організації або контролюються нею. Терористи можуть залучати кошти, використовуючи для цього законні джерела (включаючи благодійні організації та законні види бізнесу, а також кошти, що надаються самими терористами), займаючись злочинною діяльністю, приймаючи кошти від держав, які заохочують тероризм, заробляючи гроші в недієздатних державах і на територіях, безпечних для терористичних організацій.

Предмет фінансування тероризму доцільно визначати у двох напрямках: по-перше, виходячи з диспозиції ст. 258-5 КК України, а по-друге – спираючись на міжнародний досвід. Слід зазначити, що в ст. 258-5 КК України не визначено предмету фінансування тероризму, але в диспозиції йдеться про «дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення ...».

У Міжнародній конвенції щодо фінансування тероризму використовується термін «засоби», під яким розуміються активи будь-якого роду, матеріальні або виражені в правах, рухомі чи нерухомі, незалежно від способу їх придбання, а також юридичні документи або акти у будь-якій формі, в тому числі в електронній або цифровій, які засвідчують право на такі активи або участь у них, включаючи банківські кредити, дорожні чеки, банківські чеки, поштові перекази, акції, цінні папери, облігації, векселі, акредитиви, але не обмежуючись ними. Щодо майна, яке використовується при фінансуванні тероризму, йдеться також у ст. 1 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму – майно будь-якого виду, незалежно від того, матеріальне воно чи виражене в правах, рухоме чи нерухоме, та правові документи або документи, які підтверджують право на таке майно або частку в ньому [35].

У Законі України «Про боротьбу з тероризмом» під фінансуванням тероризму розуміється «надання чи збір активів будь-якого роду ...». Водночас в цьому ж нормативно-правовому акті роз'яснено, що відноситься до активів,

що пов'язані з фінансуванням тероризму, – кошти, майно, майнові і немайнові права, що повністю або частково, прямо чи опосередковано належать або перебувають під контролем осіб, що пов'язані з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції, та активи, які отримані або походять від таких коштів, майна, майнових і немайнових прав, а також інші активи зазначених осіб [47] .

Об'єктом фінансування тероризму є громадська безпека (як різновид національної безпеки України). Особливістю громадської безпеки як об'єкта цього злочину є те, що виникає і/або існує джерело підвищеної небезпеки для суспільства – у цьому випадку у виді забезпечувального чинника терористичної діяльності, яким є її фінансове або інше підтримання з фінансовим складником [11].

Головним джерелом фінансування будь-якої терористичної діяльності є доходи, одержані злочинним шляхом.

Сьогодні джерелами фінансування тероризму є не лише внески прихильників та/або допомога терористичних держав, а, насамперед, контроль над торгівлею зброєю, людьми та людськими органами, контрабандою, незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, нелегальним гральним бізнесом тощо. У той же час організовані злочинні формування з метою реалізації своїх задумів широко застосовують методи, що використовуються в терористичній діяльності: наявність структурних одиниць, які виконують функції розвідки та контррозвідки, рольова градація при розстановці сил та засобів, високий рівень згуртованості та конспірації [7].

Із метою запобігання та протидії використанню доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму створені та функціонують міжнародні організації (FATF – Financial Action Task on Money Laundering, Егмонтська група, Міжнародний валютний фонд тощо), які застосовують певні санкції до тих країн, що не вживають необхідних заходів у цьому напрямку.

Метою фінансування тероризму є реалізація таких дій:

- організація, підготовка і вчинення терористичного акту;

- втягнення у вчинення терористичного акту;
- публічні заклики до вчинення терористичного акту;
- створення терористичної групи чи терористичної організації;
- сприяння вчиненню терористичного акту;
- провадження будь-якої іншої терористичної або будь-якої іншої діяльності.

Відповідно до інформації, внесеної до Єдиного реєстру досудових розслідувань, можна виділити наступні шляхи здійснення фінансування терористичної діяльності [1]:

- добровільна передача власних готівкових коштів фізичними особами представникам терористичних організацій;
- перерахування грошових коштів на карткові рахунки членів терористичних угруповань;
- несанкціоноване списання грошових коштів із рахунків юридичних осіб;
- матеріальне забезпечення терористичних угруповань особами, використовуючи своє службове становище;
- вимагання фінансової допомоги у суб'єктів господарської діяльності особами, використовуючи своє службове становище;
- використання фіктивних фінансових структур для отримання готівкових коштів;
- вчинення грабежів, розбоїв, викрадення людей з метою отримання грошових коштів;
- збір коштів у соціальних мережах під виглядом благодійної допомоги групою фізичних осіб;
- перерахування грошових коштів за допомогою електронних платіжних систем на адресу підставних осіб.

Звісно, вищезазначений поділ є умовним, оскільки схеми фінансування тероризму можуть поєднувати різні вищезазначені елементи. Однак, з метою

типологічного опису буде здійснено виокремлення елементів в розповсюджених схемах фінансування тероризму.

Терористичні організації використовують різні джерела доходів та методи переказу коштів. В залежності від джерела доходів, виду та обсягу активу, екстреності переказу та кількості одержувачів різняться й схеми фінансування тероризму та сепаратизму. Метою будь-якої схеми фінансування тероризму залишається надійне фінансове забезпечення одержувача із мінімальним привертанням уваги фінансового посередника до фінансової операції.

Зазвичай, за умови легального походження коштів, обрана схема фінансування буде характеризуватися використанням простих, повсякденних, швидких та зручних методів переказу фінансових інструментів. Зазвичай, такі фінансові операції не будуть відрізнятися від багатьох аналогічних, що проводять фінансові посередники. При мізерних сумах переказу зловмисникам навіть можливо уникнути процедури ідентифікації. Також, з метою уникнення процедур обов'язкового фінансового моніторингу, до схем фінансування залучаються посередники, фінансові операції проводяться через різні фінансові установи, або суми фінансової операції подрібнюються.

У випадку нелегального походження коштів, схеми фінансування тероризму ускладнюються елементами, покликаними нівелювати ризик викриття зв'язку між коштами та джерелом їх походження. У таких схемах зловмисники вдаються до методів розміщення злочинних доходів та їх розшарування. Це досягається шляхом зміни форми активу, використання різних фінансових інструментів, підставних осіб тощо. Такі схеми мають певні аналогії із схемами легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, з тією різницею, що реалізуються без останньої фази – інтеграції коштів у фінансову систему, проте із подальшим переказом коштів кінцевому одержувачу. В цьому випадку, схеми фінансування тероризму мають високий ризик бути викритими суб'єктами фінансового моніторингу [1].

Основні схеми фінансування тероризму можна розглянути у додатку А.

Глобальним світовим стандартом у сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму є Рекомендації FATF (англ. Financial Action Task Force on Money Laundering – Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей) [36].

Відповідно до мандату, FATF розробляє стандарти та сприяє ефективній імплементації правових, регуляторних і оперативних заходів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, інших загроз цілісності фінансової системи.

Отже, Рекомендації FATF представляють вичерпну і послідовну систему заходів, які повинні бути імплементовані країнами з метою боротьби із фінансуванням тероризму.

Згідно з Глосарієм Рекомендацій FATF (див. додаток Б) фінансування тероризму – це фінансування терористичних актів, а також терористів та терористичних організацій.

Як зазначено у 5-й Рекомендації FATF, країни повинні криміналізувати фінансування тероризму відповідно до Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму – не лише фінансування терористичних актів, але й терористичних організацій та терористів навіть за відсутності зв'язку з певним терористичним актом або актами. Країни мають забезпечити, щоб ці злочини визначалися як предикатні до відмивання коштів.

6-та Рекомендація FATF встановлює, що країни повинні запровадити режим цільових фінансових санкцій з метою забезпечення виконання Резолюцій Ради Безпеки ООН щодо запобігання та протидії тероризму і фінансуванню тероризму. Резолюції встановлюють вимоги до країн негайно заморожувати кошти або інші активи та забезпечити, щоб ні кошти, ні активи не надавалися, прямо чи опосередковано, на користь будь-якої фізичної або юридичної особи, визначеної Радою Безпеки ООН відповідно до Розділу VII Статуту ООН [59], включаючи Резолюцію РБ ООН 1267 (1999) [53] та наступні

резолуції, або визначеної країною відповідно до Резолюції РБ ООН 1373 (2001) [54].

Також міжнародними документами, які визнають нагальну необхідність зміцнювати міжнародне співробітництво між державами у справі розробки та вжиття ефективних заходів по недопущенню фінансування тероризму, а також боротьбі з ним шляхом переслідування та покарання осіб, що його вчиняють, є ратифіковані Верховною Радою України:

- 1) Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999) [35];
- 2) Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму [21].

Національним законодавством України, на виконання відповідного міжнародного стандарту, також запроваджено нормативно-інституційну основу боротьби з фінансуванням тероризму.

Жодна фінансова система не може бути повністю захищеною від можливості її використання з метою фінансування тероризму та сепаратистської діяльності.

Серед мільйонів фінансових операцій та сотні фінансових інструментів ті, що проводяться та використовуються із метою фінансування тероризму, мають викривлену сутність, при цьому не змінюють свою форму, характерні ознаки та властивості.

Мова йде про те, що починаючи з якогось моменту часу, звичайні фінансові операції можуть нести приховане призначення, при цьому наявні їх характеристики не змінюються, а отже існуючі механізми протидії опиняються не дієвими.

Слід зазначити, що це не означає недосконалість механізмів протидії. Існує певний об'єктивний рівень вразливості будь-якої фінансової системи, обумовлений, в першу чергу, соціальним фактором. Розглядаючи фінансову систему як сукупність учасників та взаємовідносин між ними, система протидії

фінансуванню тероризму передбачас, в першу чергу, такі механізми протидії як ідентифікація фінансовими посередниками осіб (клієнтів), що звертаються за фінансовими послугами, та вивчення фінансових операцій, що проводяться такими особами, з метою виявлення тих, що можуть мати відношення до фінансування тероризму.

Фінансові операції, які відповідно до законодавства не підпадають під вимоги ідентифікації їх ініціатора, можуть бути використані із метою фінансування тероризму.

Новітні інформаційні технології дозволяють швидко здійснювати вищезазначені фінансові операції без безпосереднього контакту ініціатора переказу із суб'єктом первинного фінансового моніторингу. Теоретично кіберпростір не має обмежень, тож, за наявності технічної можливості, існує вірогідність створення зловмисниками великої кількості віртуальних учасників (електронних гаманців, віртуальних засобів платежу тощо) з метою переказу коштів. Законодавчі обмеження, звісно, не дозволяють використати такий канал переказу коштів для переміщення дійсно значних сум, проте він з успіхом може бути використаним з метою надання адресної допомоги.

Так, правоохоронними органами визначено відсутність контролю за здійсненням електронних переказів з використанням вітчизняних та іноземних платіжних систем, як основну вразливість фінансової системи, яка може бути використана для фінансування тероризму та сепаратизму.

Крім того, навіть ті фінансові операції, що передбачають заходи обачливості з боку фінансових посередників, як вже було зазначено, можуть бути завуальованим фінансуванням тероризму, хоча й не матимуть характерних ознак виявлення.

Таким чином, існуючі об'єктивні вразливості фінансової системи помножені на масштаби їх використання можуть становити досить високий ризик фінансування тероризму, але лише за умови коли загроза з боку терористичних організацій та сепаратистських рухів набуває масштабів стихійності [55].

1.3. Організаційно-правові основи розслідування злочинів пов'язаних з терористичної діяльністю

Кількість терористичних організацій у світі зростає, їхні структури розгалужуються й ускладнюються, а антисоціальна діяльність, яку вони ведуть, стає все більш грамотно і детально спланованою та організованою, при цьому її форми й методи досить часто пов'язані з використанням сучасних технологій, новітньої техніки і зброї [62].

У системі заходів, спрямованих на боротьбу з тероризмом, важлива роль відводиться діяльності щодо розслідування злочинів терористичної спрямованості. Для оптимальної організації кримінального провадження насамперед необхідні глибокі знання про планування розслідування, аналітичну роботу, особливості взаємодії правоохоронних органів [68].

Особливе значення під час досудового розслідування відіграє спільна діяльність уповноважених суб'єктів щодо встановлення обставин вчинення терористичного акту, а також причин і умов, що цьому сприяли, та їх усунення.

При цьому передумовою їх плідної співпраці, створення належної взаємодії є реальна спроможність розслідувати злочини, пов'язані з терористичною діяльністю, що передбачає спеціалізовану професійну підготовку, практичне оволодіння відповідною методикою та тактикою, сучасне технічне та інформаційне забезпечення, а також особисті психологічні та моральні якості. Водночас слідчий та прокурор, які спеціалізуються і займаються розслідуванням злочинів терористичної спрямованості, не повинні бути завантажені іншими справами, а працювати винятково на якість та досягнення запланованого кінцевого результату.

Першочергово у кримінальному провадженні необхідно розробити детальний план розслідування та створити слідчо-оперативну групу, до складу якої бажано включити і психолога.

Саме прокурор уповноважений об'єднувати зусилля всіх суб'єктів взаємодії, постійно стежити та забезпечити реалізацію обраної стратегії при одночасному дотриманні прав і свобод громадян.

Прокурору необхідно знати про кожний крок, зроблений у процесі розслідування, кожен проведений слідчий дію та її результат, подальші заплановані заходи, володіти отриманою під час слідства інформацією. Водночас він повинен бути всебічно обізнаним, надавати відповідному масиву інформації належну оцінку та скеровувати подальший напрям розслідування з тим, щоб досягти більших результатів у найкоротший строк.

Структурно організація розслідування злочинів терористичної спрямованості охоплює такий комплекс дій і заходів:

- своєчасну розробку погодженого плану заходів за участю територіальних правоохоронних органів з метою проведення слідчих дій, експертиз, оперативно-пошукових та інших заходів;
- вивчення, аналіз та оцінку слідчої ситуації спільно з процесуальним керівником, оперативним підрозділом, що виконує доручення слідчого, органами та підрозділами Національної поліції й інших правоохоронних органів за потреби;
- розподіл обов'язків між учасниками розслідування/слідчо-оперативної групи;
- встановлення належної взаємодії під час розслідування між слідчим, працівниками прокуратури, оперативними працівниками, спеціалістами, експертами, що передбачає координацію, об'єднання, погодження, спільне відпрацювання версій, надання доручень тощо;
- забезпечення кваліфікованого керівництва слідчо-оперативною групою як з точки зору процесуальної, так і оперативної роботи, тощо.

Підготовка до вчинення терористичного акту, як свідчить аналіз вітчизняних та зарубіжних практичних матеріалів, здійснюється конспіративно.

Деякі такі злочини готуються ретельно впродовж років. Їх учасниками є, як правило, добре підготовлені особи, які знаються на формах та методах роботи правоохоронних органів щодо виявлення та документування їхньої злочинної діяльності засобами оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності, що ускладнює розкриття та розслідування таких злочинів. Саме тому лише організаційно й тактично правильно організоване оперативно-розшукове забезпечення досудового розслідування такого злочину може гарантувати у цілому виконання як завдань ОРД, так і кримінального судочинства [34].

Важливе місце у структурі організації розслідування злочинів терористичної спрямованості займає побудова та перевірка слідчих версій, адже на певному етапі досудового розслідування існують різні пояснення вчинених терористичних актів, кримінальних подій і явищ. У цьому пізнавальному процесі слідча версія виконує роль імовірних моделей злочинних діянь, що розслідуються, припущень про обставини вчиненого злочину. По-суті побудова та перевірка слідчих версій є прийомом пізнавальної діяльності слідчого.

Систематизація доказового матеріалу, його аналіз і обґрунтоване висунення припущення з наступною його перевіркою є найбільш швидким та ефективним шляхом встановлення істини у всіх категоріях кримінальних проваджень. Проте щодо злочинів терористичної спрямованості ця діяльність має свою специфіку, що обумовлена загрозою створення небезпеки для життя чи здоров'я людей або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, а також відповідною метою (порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування тощо) [17].

Узагальнення практики роботи органів досудового розслідування дає змогу виділити слідчі ситуації, залежно від яких здійснюються побудова та

перевірка слідчих версій щодо вчинених злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю.

Перша ситуація – коли особа, яка вчинила злочин терористичної спрямованості, встановлена. У цьому випадку розслідування здійснюється шляхом побудови та перевірки версій стосовно суб'єкта злочину, коли є підстави припускати винуватість певної особи, стосовно місця проходження військової і диверсійної підготовки, необхідної для вчинення терористичних злочинів, стосовно організаторів та спільників, стосовно свідків підготовки та вчинення терористичних злочинів, які можуть підтвердити винуватість особи, тощо. Висуваються версії про суб'єктивну сторону злочину – мотив (матеріальний, ідеологічний та ін.), мета злочину (привернути увагу органів влади, залякати населення, диверсія на військовому об'єкті тощо).

Друга ситуація – підозрюваний (підозрювані) переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його (їх) місцезнаходження невідоме. У такому випадку відповідно до ст. 280 КПК України [25] особа оголошується в розшук, у обов'язковому порядку слідчим відпрацьовуються версії щодо місцезнаходження підозрюваного спільно з органами та підрозділами Національної поліції на підставі наказу СБ України та МВС України «Про взаємодію Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в питанні розшуку осіб» від 3 травня 2012 року № 169/391 [48].

Третя ситуація – особа, яка вчинила злочин терористичної спрямованості, не встановлена. Здійснюються побудова та перевірка версій щодо встановлення особи, яка вчинила злочин, за такими напрямками:

- за слідами та предметами, залишеними на місці події, зокрема й слідами вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв, отруйних та інших небезпечних речовин і предметів, що становлять небезпеку для життя та здоров'я громадян;

- за ознаками зовнішності підозрюваних, зафіксованих у пам'яті свідків, потерпілих, на записах із камер відеоспостереження чи інших фіксуючих пристроїв (під час закладки вибухівки, у визначений час поряд із місцем вчинення злочину та ін.);
- за способом вчинення злочину (якщо кримінальний почерк серії злочинів збігається);
- за слідами, залишеними на тілі та одязі злочинців (за запаховими слідами, слідами мікрочасток, що залишилися під час підготовки вибухового пристрою, за пораненнями від збройного спротиву та ін.).

Після реалізації всіх повноважень з перевірки законності проведення слідчих (розшукових) дій та встановлення підстав для повідомлення про підозру і дотримання процесуального порядку вручення письмового повідомлення про підозру, прокурору необхідно самостійно допитати у якості підозрюваного особу, щодо якої зібрано достатньо доказів про вчинення нею злочину, пов'язаного з тероризмом.

При цьому перед допитом бажано схилити підозрювану особу до співпраці, встановити з нею психологічний зв'язок і отримати таким чином максимально повну інформацію щодо організаторів та інших осіб, які вчинили або причетні до вчинення кримінального терористичного акту, способів та тактики злочинних дій, мотивів такої поведінки і кінцевої мети.

Психологічний аспект тероризму також вимагає певної уваги. Оскільки тероризм є формою агресії, то психологічне пояснення його генезису й детермінації пов'язане з вивченням агресивної поведінки окремої особи або соціальних груп у розмаїтості їх проявів [20].

Отримані дані потребують спільного аналізу та вжиття подальших заходів, зокрема внесення до плану відповідних коректив, надання доручень оперативним підрозділам, висвітлення інформації превентивного характеру у засобах масової інформації з метою нейтралізації соціальних конфліктів тощо.

Результатом діяльності повинно бути не тільки притягнення винних осіб до відповідальності, а й позитивний вплив на злочинне середовище та нейтралізація його проявів.

Підсумовуючи вищевказане, можна стверджувати, що особливості організації досудового розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних із терористичною діяльністю, потребують ґрунтовного комплексного дослідження. На сьогодні слід констатувати відсутність дієвої криміналістичної методики розслідування такого роду злочинів, яка, безперечно, потребує розробки. Така методика має враховувати сучасні ознаки злочинів терористичної спрямованості в Україні, можливість застосування криміналістичних і оперативних засобів та методів на тимчасово-окупованих територіях, концептуально новий підхід до інформаційно-аналітичного забезпечення розслідування, невідкладного реагування на отриману інформацію щодо учинення злочину терористичної спрямованості та співробітництва з правоохоронними органами інших держав.

Таким чином, вмiла організація процесу розслідування злочинів, що належать до терористичної діяльності, та правильно налаштована взаємодія при їх розкритті можуть створити єдине поле діяльності, забезпечити цілеспрямований характер протидії тероризму та досягнути синергетичного ефекту кінцевих результатів.

Останнім часом вкрай актуального значення у контексті протидії терористичній діяльності набуло питання співвідношення підстав та порядку використання у кримінальному провадженні результатів оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій.

Згідно з положеннями глави 21 КПК України негласні слідчі (розшукові) дії визначено як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню. Фіксація ходу і результатів цих дій відповідає загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК. За результатами проведення кожної негласної слідчої (розшукової) дії (далі – НС(Р)Д) складається протокол, до

якого долучаються відповідні додатки (аудіо-, відео- записи, електронні носії інформації тощо). Наявність НС(Р)Д як різновиду процесуальних дій дає можливість слідчому або уповноваженим оперативним підрозділам за дорученням слідчого, прокурора, застосовувати їх аналогічно слідчим (розшуковим) діям, але використовуючи при цьому негласні, конфіденційні засоби та методи, які не підлягають розголошенню [25].

У той же час завданням оперативно-розшукової діяльності згідно із ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закон) є насамперед пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України (далі – КК України) з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства. Зрозуміло, що це повністю відноситься і до фактів вчинення терористичних актів, створення терористичної організації, інших злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю, відповідальність за вчинення яких передбачена ст.ст. 258–258-5 КК України. Більш того, враховуючи специфіку цих злочинів, саме завдяки негласним оперативно-розшуковим заходам й можливе їх дійсно ефективне попередження, виявлення та припинення [52].

Чинним законодавством відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 6 Закону визначено підстави проведення оперативно-розшукових заходів у межах заведеної оперативно-розшукової справи з метою виявлення і фіксації кримінальних правопорушень на стадії готування до злочину, до внесення відомостей про злочин до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Водночас інформація про вчинений злочин після внесення відомостей до ЄРДР може бути перевірена виключно (у випадку необхідності здійснення негласних заходів) через проведення негласних слідчих (розшукових) дій у межах розпочатого досудового розслідування, з підстав та у порядку, передбачених КПК України.

Оцінюючи можливості використання для доказування у кримінальному провадженні матеріалів оперативно-розшукових заходів, слід зазначити, що

згідно із положеннями п.п. 1–3 ст. 10 Закону матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються, крім іншого, для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні. Можливість використання результатів оперативно-розшукової діяльності як доказів у кримінальному провадженні передбачено й чинним КПК України. Так, за змістом ч. 2 ст. 99 цього Кодексу матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови складання за результатами названих заходів відповідних протоколів та наявності додатків до них, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

Окремою проблемою залишається можливість використання результатів контррозвідувальних заходів для доказування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних з тероризмом. Контррозвідувальна діяльність, як це визначено у відповідному Законі, становить спеціальний вид діяльності у сфері забезпечення державної безпеки, що здійснюється з використанням системи контррозвідувальних та інших заходів, спрямованих у тому числі й на попередження, своєчасне виявлення і запобігання терористичним посяганням спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на інтереси України. Водночас проведення контррозвідувальних заходів, виходячи з положень ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», є невід'ємною складовою подібної діяльності. Саме поняття оперативно-розшукової діяльності включає систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Як зазначено у ст. 5 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері контррозвідувальної діяльності є Служба безпеки України, яку відповідно до вимог ст.ст. 4, 5 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» визначено

головним органом серед інших суб'єктів загальнодержавної системи боротьби з терористичною діяльністю [50].

Серед основних повноважень органів, підрозділів та співробітників Служби безпеки України, що здійснюють контррозвідувальну діяльність, передбачених п. 6 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», є право виключно з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення терористичних та інших посягань на державну безпеку України, та з метою отримання інформації в інтересах контррозвідки здійснювати на підставі відповідної контррозвідувальної справи заходи, пов'язані з тимчасовим обмеженням прав людини, визначені ч. 3 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Такі контррозвідувальні заходи, аналогічно оперативно-розшуковим заходам, здійснюються лише за ухвалою слідчого судді, постановленою за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженим прокурором.

Проте можливості використання наслідків цих контррозвідувальних заходів для доказування під час досудового розслідування вкрай обмежені. Чинним законодавством не передбачено можливість безпосереднього використання результатів вищезазначених контррозвідувальних заходів в якості процесуальних джерел доказів у кримінальних провадженнях, аналогічно результатам оперативно-розшукових заходів. Однак процесуальний потенціал використання матеріалів контррозвідувальних справ для доказування у кримінальному провадженні взагалі не може порівнюватись з вищезазначеним потенціалом матеріалів оперативно-розшукової справи. За однією з визначених Законом «Про контррозвідувальну діяльність» підстав, контррозвідувальна справа повинна бути закрита у разі заведення за матеріалами контррозвідувальної діяльності оперативно-розшукової справи. Вимоги ч. 3 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» дають підстави проводити вищевказані заходи з метою запобігання і припинення терористичних актів як оперативно-розшукові, в межах заведеної оперативно-розшукової справи. Це у подальшому дає можливість безпосередньо

використовувати їх результати, з підстав та в порядку, передбаченому у ст. 10 цього Закону та ч. 2 ст. 99 КПК України, для доказування у кримінальному провадженні.

Вказана колізія правових норм щодо можливості проведення заходів, спрямованих на попередження, виявлення та припинення терористичної діяльності, як в межах оперативно-розшукової справи, так і в межах контррозвідувальної справи, на даний час органами безпеки під час правозастосування вирішується, на жаль, не на користь оперативно-розшукової діяльності. Незважаючи на всі передбачені ст.ст. 6, 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підстави, оперативно-розшукові справи щодо злочинів, пов'язаних з тероризмом, не заводяться, відповідні оперативно-розшукові заходи не проводяться. Натомість відповідно до ст. 8 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» Службою безпеки України заводяться контррозвідувальні справи, що в подальшому унеможлиблює використання результатів контррозвідувальних заходів, що фіксуються у них, безпосередньо для доказування у кримінальному провадженні. Матеріали таких справ використовуються головним чином як привід для початку досудового розслідування. Так, повідомлення про виявлений в результаті контррозвідувальних заходів злочин, пов'язаний з тероризмом, слідчий, прокурор в порядку ст. 214 КПК України зобов'язаний внести до ЄРДР та розпочати досудове розслідування. У такому випадку інформація щодо підготовки та здійснення терористичних актів, діяльності терористичних організацій, встановлена в результаті контррозвідувальних заходів, використовується опосередковано, тільки для планування окремих слідчих (розшукових) та НС(Р)Д. Це значною мірою знижує ефективність вказаної діяльності з точки зору забезпечення інтересів та завдань кримінального провадження, на що насамперед за визначенням вона повинна бути спрямована.

Не сприяє цьому і відсутність належного прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення контррозвідувальної діяльності. Згідно із п. 6 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»

такий нагляд здійснюється виключно на рівні Генерального прокурора, виконувача його обов'язків або уповноважених наказом Генерального прокурора заступників Генерального прокурора, що суттєво відрізняється від можливостей, які використовують інші суб'єкти прокурорського нагляду, зокрема під час оперативно-розшукової діяльності згідно із положеннями ст. 14 відповідного Закону. Внаслідок подібної правової неврегульованості щодо використання результатів контррозвідувальних заходів для доказування у кримінальному провадженні чи не єдиною гарантією ефективної протидії терористичним проявам є дискреційна діяльність посадових осіб органів безпеки, сумлінне виконання ними своїх службових повноважень [29].

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи результати досліджень проведених в теоретичній частині магістерської роботи, можна зробити такі висновки та узагальнення:

По-перше, у роботі встановлено, що тероризм – це ідеологічно обґрунтована стратегія та соціально-політична практика комплексного психологічного та фізичного насильства або залякування загрозою систематичного насильства, яку використовують опозиційні сили з метою досягнення поставлених завдань із застосуванням протиправних екстремістських форм і методів їх реалізації. Фізичне та психічне насилля невіддільні складові тероризму, але питома вага їх впливу суттєво змінилася від середини ХІХ століття до початку ХХІ століття.

По-друге, визначено, що особливу увагу слід приділити межах – перебільшення допустимих меж застосування насилля задля досягнення будь-якої мети призводить до протилежних очікуваним наслідків, дискредитує ідейне підґрунтя руху.

По-третє, аргументовано, що із зазначеної у роботі соціально-культурологічної концепції тероризму випливає, що активізація тероризму в світі або в окремому суспільстві обумовлена кризою соціальної культури людей, за якої будь-які соціальні конфлікти можуть спричинити появу комплексу сваволі й ілюзій у вигляді тероризму.

По-четверте, досліджено, що головним джерелом фінансування будь-якої терористичної діяльності є доходи, одержані злочинним шляхом. Сьогодні джерелами фінансування тероризму є не лише внески прихильників та/або допомога терористичних держав, а, насамперед, контроль над торгівлею зброєю, людьми та людськими органами, контрабандою, незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, нелегальним гральним бізнесом тощо.

По-п'яте, встановлено, що у системі заходів, спрямованих на боротьбу з тероризмом, важлива роль відводиться діяльності щодо розслідування злочинів терористичної спрямованості. Для оптимальної організації кримінального провадження насамперед необхідні глибокі знання про планування розслідування, аналітичну роботу, особливості взаємодії правоохоронних органів

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРОРИЗМУ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

2.1. Багатовекторний аналіз деструктивного впливу терористичної діяльності на безпекове середовище України

Для України найвагоміша терористична загроза виникає через гібридну війну Російської Федерації, яка спрямована на дестабілізацію нашої держави та підтримку диверсійно-терористичних діянь квазідержавних утворень «ДНР» і «ЛНР», а також організацій сепаратистського спрямування, як-от «Харківський партизан».

Терористична активність в Україні має такі характерні прояви:

- використання «класичної» тактики терору (вибухи, залякування, диверсії тощо) не тільки в районі проведення антитерористичної операції, а й у інших регіонах України;
- застосування важкої зброї, у т. ч. проти мирного населення;
- використання цивільного населення як «живого щита», наприклад, ведення вогню з житлових кварталів населених пунктів, розміщення зброї біля шкіл, лікарень, дитячих садків тощо;
- переслідування громадян за інші політичні або релігійні переконання;
- жорстоке поводження із захопленими українськими військовослужбовцями;
- перешкоджання діяльності міжнародних, у т. ч. гуманітарних, організацій: недопущення гуманітарних конвоїв ООН, погрози та обстріли Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, виведення з ладу та викрадення спостережного обладнання ОБСЄ;

- активний пропагандистсько-психологічний маніпулятивний вплив на молодь, яка проживає в окремих районах Донецької та Луганської областей;
- активне використання мережі Інтернет (пропаганда, вербування, фінансування тощо).

За даними звітів The Global Terrorism Index можна чітко побачити зростання ризику поширення тероризму в Україні за 2014-2017 рр. (рис. 2.1).

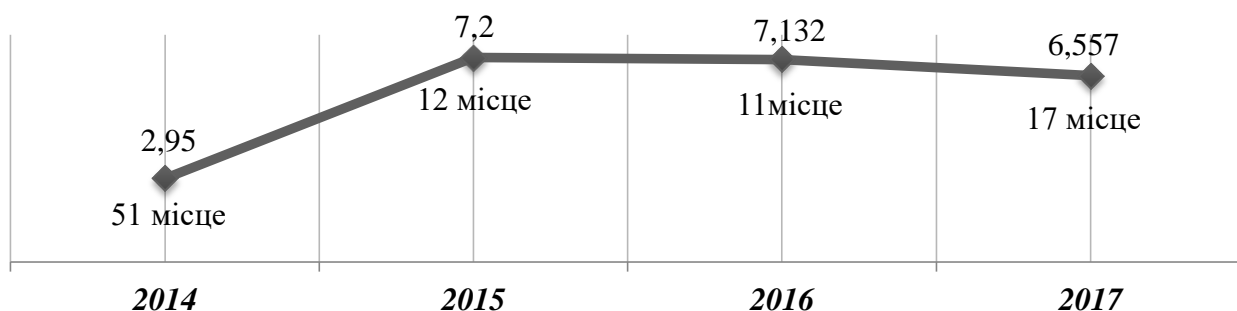

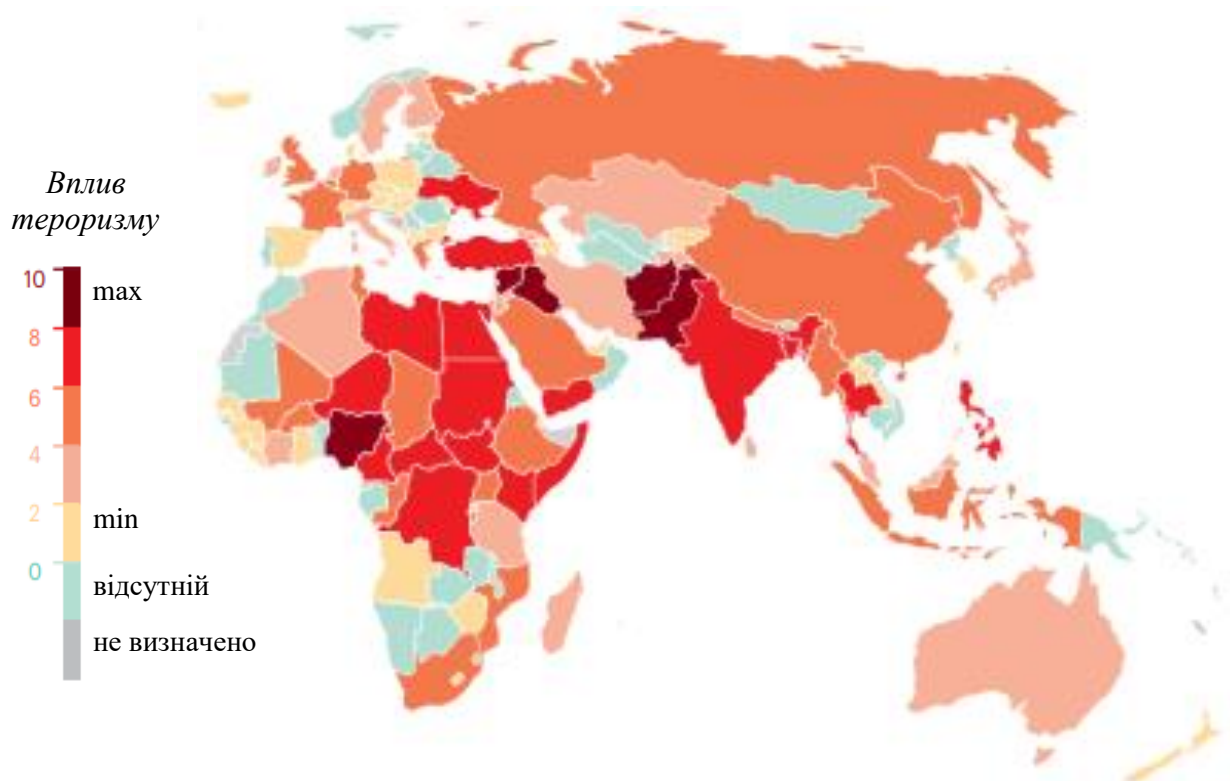
Рис. 2.1. Діаграма індексів тероризму в Україні за 2014-2017 рр. за даними The Global Terrorism Index [64]

В умовах сьогодення основними терористичними загрозами та чинниками, які впливають на безпекову ситуацію в Україні є:

- агресія з боку Росії;
- розвідувально-підбивна діяльність іноземних спеціальних служб;
- існування антиукраїнських інформаційно-пропагандистських компаній;
- функціонування міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій;
- поширення незаконного обігу зброї, боєприпасів і вибухових речовин;
- терористичні прояви з використанням засобів ураження; анонімні
- повідомлення про замінування, що створюють загрозу безпеці громадян;

– протести окремих верств населення.

Згідно експертних даних, доцільно було б виділити перелік країн з «найвищим» рівнем впливу тероризму у світі та в західноєвропейських державах, що відображено на рисунку 2.2.

1	■	Ірак	10	7	■	Сомалі	7,654	23	■	Франція	5,964
2	■	Афганістан	9,441	8	■	Індія	7,534	31	■	Китай	5,595
3	■	Нігерія	9,009	9	■	Туреччина	7,519	32	■	США	5,543
4	■	Сирія	8,621	11	■	Єгипет	7,17	33	■	Росія	5,429
5	■	Пакистан	8,4	17	■	Україна	6,557	35	■	Велика Британія	5,102
6	■	Ємен	7,877	18	■	Судан	6,453	36	■	Ізраїль	5,062

Рис. 2.2. Рівень тероризму у світі за 2017 рік [70]

Служба безпеки України згідно постанови Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. № 92, якою затверджено Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків, встановила рівні терористичної загрози для регіонів України, що безпосередньо зумовлено загостренням ситуації на адміністративному кордоні з АР Крим та у районі проведення антитерористичної операції (див. рис. 2.3).

Рис. 2.3. Рівні терористичних загроз в Україні [9]

Залежно від наявної інформації про загрозу вчинення або вчинення терористичного акту встановлюються такі рівні терористичних загроз:

- «СІРИЙ» (можлива загроза) – за наявності факторів (умов), що сприяють вчиненню терористичного акту;
- «СИНІЙ» (потенційна загроза) – за наявності інформації, що потребує підтвердження, про підготовку до вчинення терористичного акту;
- «ЖОВТИЙ» (імовірна загроза) – за наявності достовірної (підтвердженої) інформації про підготовку до вчинення терористичного акту;
- «ЧЕРВОНИЙ» (реальна загроза) – у разі вчинення терористичного акту.

Рівень терористичної загрози тимчасово встановлюється для усіх або окремих суб'єктів боротьби з тероризмом та діє на всій території України, в

окремих її місцевостях або на об'єктах можливих терористичних посягань. Рішення про встановлення, зміну, скасування рівня терористичної загрози, строк та район дії рівня приймає керівник Антитерористичного центру за письмовим дозволом Голови СБУ. Про прийняте рішення він негайно інформує Президента України. Відповідне рішення оприлюднюється через ЗМІ.

Відповідно до встановленого рівня терористичної загрози здійснюються такі заходи:

1) у разі встановлення рівня терористичної загрози «СІРИЙ»:

- усуваються та мінімізуються дії факторів, що сприяють виникненню та поширенню тероризму;
- підвищується рівень інформованості суспільства про небезпеку та масштаби тероризму;
- формується громадська думка з метою сприяння державній політиці у сфері боротьби з тероризмом;

2) у разі встановлення рівня терористичної загрози «СИНІЙ»:

- перевіряється інформація про можливість вчинення терористичного акту;
- Антитерористичному центру надається інформація про об'єкти можливих терористичних посягань;
- здійснюються запобіжні, режимні, організаційні та роз'яснювальні заходи;
- посилюються охоронні заходи у місцях масового перебування людей;
- перевіряється готовність сил та засобів до реагування на вчинення терористичного акту та ліквідації його наслідків;
- посилюються охоронні заходи на об'єктах можливих терористичних посягань;

3) у разі встановлення рівня терористичної загрози «ЖОВТИЙ» здійснюються заходи, визначені для рівня терористичної загрози «СИНІЙ», а також:

- здійснюється постійний контроль за розвитком подій, пов'язаних із загрозою вчинення терористичного акту;
 - оцінюються можливості закладів охорони здоров'я та суб'єктів забезпечення цивільного захисту до реагування на терористичний акт;
 - посилюється охорона і перепускний режим на об'єктах можливих терористичних посягань;
 - здійснюється пошук вибухових пристроїв та зброї на об'єктах можливих терористичних посягань;
 - інформується населення про порядок поведження у разі загрози вчинення та вчинення терористичного акту;
- 4) у разі встановлення рівня терористичної загрози «ЧЕРВОНИЙ» здійснюються заходи, визначені для двох попередніх рівнів, а також:
- здійснюються заходи з мінімізації та ліквідації наслідків терористичного акту;
 - здійснюється евакуація з місць можливих терористичних посягань населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю;
 - розгортаються пункти тимчасового розміщення людей, евакуйованих з місця вчинення терористичного акту, забезпечують їх їжею, одягом.

Що стосується характеристики терористичної діяльності, то за даними додатку В наявно видно реальну загрозу у Донецькій та Луганській областях, де спостерігається значна кількість терактів (545 та 100 відповідно); найбільший відсоток (90 %) терористичних посягань припадає на військовий об'єкт.

Інформація щодо анонімних повідомлень про замінування та об'єкти анонімних повідомлень відображена у додатку Г. Найбільша частка таких повідомлень припадає на м. Київ і Київську область, Одеську область.

Об'єктами замінувань найчастіше виступали місця масового перебування людей (33 %) та органи державної влади та управління (21 %).

За період від 01.01.2018 р. по 02.08.2018 р. до поліції надійшло понад 1,5 тисячі неправдивих повідомлень про замінування (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Кількість неправдивих повідомлень про замінування на території України [37]

Водночас за весь 2017 рік було зареєстровано 700 таких повідомлень.

Більшість відповідних повідомлень надійшло на електронні адреси – 985 випадків з 1,5 тисяч. При цьому значна кількість ір-адрес відправників зареєстрована на території Російської Федерації.

І всі такі повідомлення направлені виключно на нагнітання напруги у суспільстві та дестабілізацію ситуації в країні.

Не дивлячись на те, що 2017 рік для поліції, як і для всієї держави, був складним і відповідальним, вдалося започаткувати сталу тенденцію до зростання ефективності роботи органів і підрозділів Національної поліції, про що свідчить позитивна динаміка розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, зниження загальної кількості вчинених злочинів.

Зокрема, загальна кількість розкритих кримінальних правопорушень (за якими особам повідомлено про підозру) зростає зі 178 тис. до 221 тис. Також, зі 178,5 тис. до 215 тис. збільшилася кількість розслідуваних кримінальних правопорушень.

Упродовж минулого року припинено діяльність 172 організованих груп та злочинних організацій (2016 р. – 102). Унаслідок посилення впливу на організовану злочинність задокументовано протиправну діяльність 665 осіб, які входили до складу зазначених груп та організацій, що більше ніж удвічі перевищує показник 2016 року (368). Загальна кількість викритих злочинів, учинених у складі ОГ та ЗО, збільшилась майже в 1,5 рази (з 1331 до 1953). Крім того, у 2017 році викрито діяльність 13 бандугруповань (2016 р. – 11).

У сфері захисту економічних інтересів держави, запобігання розтраті бюджетних коштів та виведення їх у «тінь» міжрегіональними підрозділами захисту економіки Нацполіцією викрито понад 8,8 тис. кримінальних правопорушень економічної спрямованості, з яких 588 – пов'язані зі збитками понад 100 тис. грн. та 133 – збитки по кожному з яких перевищують 1 млн. грн.

Разом з тим слід зауважити, що протягом року на безпекову та криміногенну ситуацію в державі здійснював вплив ряд негативних факторів, що, у свою чергу, ускладнювали виконання поліцією своїх завдань та функцій.

По-перше, це соціально-економічні фактори, адже передумови існування і поширення злочинності, насамперед, залежать від ефективного функціонування економіки та соціально-економічного розвитку:

- збільшення за 12 місяців 2017 року на 14% споживчих цін у тому числі на:
 - електроенергію – на 28%;
 - гарячу воду, опалення – на 3,5%;
 - охорону здоров'я – на 7,5%;
- ріст безробіття станом на жовтень 2017 року становив 8,9% (III квартал 2016 року – 8,8%);

- зниження рівня соціального захисту малозабезпечених верств населення (за 11 місяців 2017 року за субсидіями звернулись 8 млн. домогосподарств, що на 19% більше аналогічного періоду 2016 року).

По-друге, це Російська збройна агресія проти України, унаслідок якої створюються умови до витоку в незаконний обіг з території проведення АТО зброї.

По-третє, це пропорційне зменшення кількості осіб, які відбували покарання в місцях позбавлення волі. Зокрема, у 2004 році покарання відбувало понад 192 тис. осіб, а вже у 2012 цей показник скоротився до 154 тис. та на початок 2017 року він зменшився втричі до 60,4 тис.

Зазначене зумовлено, у тому числі дією до червня 2017 року Закону України від 26.11.2015 № 838-VIII «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» (закон Савченко). Згідно з цим Законом підлягало звільненню 39,4 тис. осіб, з яких від подальшого відбування покарання фактично звільнено 10,4 тис. засуджених. Із зазначеної кількості звільнених 1587 осіб викрито в учиненні злочинів, з них 54 – за умисне вбивство, 34 – нанесення тяжких тілесних ушкоджень, 25 – згвалтування, 1563 – крадіжки, 296 – грабежі, 127 – розбої, 78 – шахрайство, 29 – хуліганство та ін.

Посилено протидію незаконному обігу зброї та організованим формам злочинності (рис. 2.5). Так, кількість задокументованих фактів обігу зброї збільшилась на 29%, показник з установлення осіб, причетних до вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї, також збільшився в 1,7 рази (з 4062 до 6864).

Десятки вилучених автоматів, кулеметів, гранатометів та безліч іншої зброї, вибухівки – така кількість зброї вилучена із незаконного обігу в громадян України. Зареєстровано більше 1500 фактів вилучення всього цього «скарба».

Рис. 2.5. Результати роботи поліції за 12 місяців 2017 року з протидії незаконному обігу зброї [39]

На рисунку 2.6 відображено результати роботи державних органів щодо вилучення з незаконного обігу вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових пристроїв.

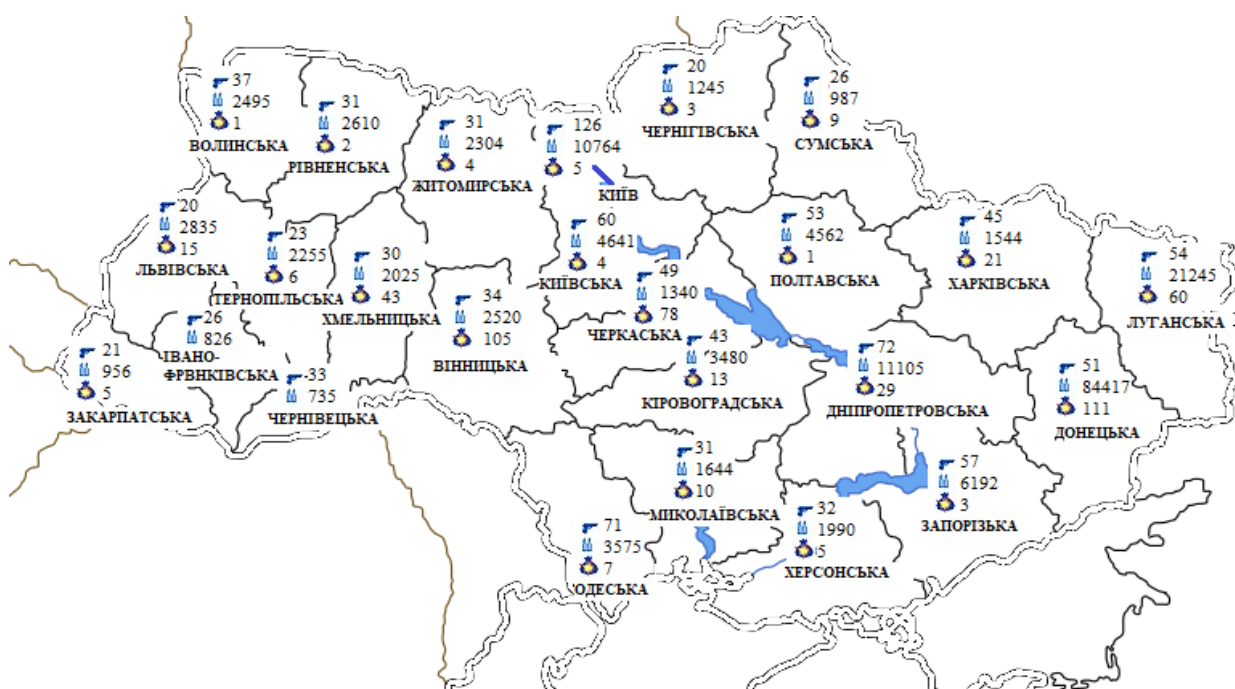

Рис. 2.6. Вилучено з незаконного обігу вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових пристроїв (за період по 06 вересня 2017 року) [15]

В цілому методи, які використовують підтримувані Російською Федерацією збройні підрозділи квазідержавних утворень «ДНР» і «ЛНР» для досягнення своїх політичних цілей (обстріли мирного населення, здійснення диверсій, створення перешкод у роботі міжнародних безпекових організації, а також загроз життю і здоров'ю їх членів тощо), відповідають методам діяльності угруповань, визнаних терористичними низкою країн та міжнародних організацій [66].

Також існує низка чинників, які дозволяють констатувати існування вірогідності посилення на території України терористичної загрози, зокрема:

- 1) стратегічне географічне розміщення України;
- 2) складна політична ситуація в країні;
- 3) активізація сепаратистських рухів;
- 4) високий рівень корупції;
- 5) постійне збільшення кількості осіб, які перебувають за межею бідності або впритул до неї наблизилися;
- 6) порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина;
- 7) розширення нелегального ринку зброї тощо.

Наразі Україна не відноситься до груп країн, для яких рівень загрози від міжнародного тероризму є найвищим. Водночас, враховуючи ідеологію та наміри джихадистських рухів, така тенденція може швидко змінитися. Так, за умови посилення співробітництва у сфері боротьби з тероризмом та активізації участі України в міжнародних антитерористичних заходах лідери певних джихадистських організацій можуть розглядати нашу країну як безпосередній об'єкт для здійснення атак.

Існує небезпека для громадян України (як і інших держав), які перебувають на території країн з підвищеним рівнем терористичної загрози. Для мінімізації такої загрози Міністерство закордонних справ України періодично повідомляє про небезпеки для українських громадян за кордоном.

Об'єктами потенційних терористичних посягань з боку міжнародних терористичних організацій на території України можуть стати посольства країн

з підвищеним рівнем терористичної загрози. З огляду на це, а також на можливість використання їх країною-агресором для здійснення провокацій, заходи щодо захисту (як фізичного, так і оперативного) дипломатичних установ потребують посилення.

Можливість використання міжнародними терористами території нашої держави для транзиту, відпочинку і оздоровлення, незаконного перевезення зброї, людей, наркотичних речовин становить безпосередню загрозу для національної безпеки України, а також може бути використана Російською Федерацією як для виправдання можливих агресивних дій (нанесення повітряних ударів або офіційного введення російських збройних сил на територію України) під виглядом боротьби з тероризмом, так і у ході інформаційної кампанії проти нашої держави.

Наявність збройного конфлікту на Донбасі, відсутність контролю за ділянкою державного кордону в районі проведення антитерористичної операції, погіршення криміногенної ситуації створюють сприятливе середовище для вчинення міжнародними терористами зазначених дій.

Існування, самозбереження і прогресивний розвиток України як суверенної держави залежать від здійснення цілеспрямованої політики щодо захисту її національних інтересів. Терористичні злочини посягають на фундаментальні інтереси нації та спрямовані на дестабілізування, підрив існуючої системи правління. Національні інтереси України відображають фундаментальні цінності та прагнення Українського народу, його потреби в гідних умовах життєдіяльності, а також цивілізовані шляхи їх створення і способи задоволення [6].

Варто проаналізувати сфери, де тероризм завдає найбільшого руйнівного удару. Основними реальними та можливими загрозами національній безпеці України в найбільш важливих сферах життєдіяльності є:

1) у політичній сфері:

- посягання на конституційний лад і державний суверенітет України, що вважається найнебезпечнішим із злочинних

діянь, оскільки передбачає не лише масовість нищівного впливу на населення держави, але й зазіхання на державність та державний суверенітет;

- втручання у внутрішні справи України з боку іншої держави через реалізацію військового конфлікту;
- існування сепаратистського руху в окремих регіонах та у певних політичних сил в Україні (в Автономній Республіці Крим, у Східній Україні та у деяких інших регіонах);
- загострення міжетнічних і міжконфесійних відносин;

2) у військовій сфері:

- посягання на територіальну цілісність України;
- формування поблизу кордонів України військових угруповань та запасів зброї;
- можливість застосування зброї масового знищення проти України;
- недостатній рівень боєздатності Воєнної організації України;
- формування та функціонування незаконних збройних сил;

3) у соціальній сфері:

- низький рівень життя та соціального захисту переважної чисельності населення;
- суспільно-політичне протистояння окремих верств населення та регіонів країни;
- посилені тенденції моральної та духовної деградації суспільства;
- неконтрольовані міграційні процеси, що слугують проникненню у нашу країну членів терористичних угруповань інших держав;

4) у економічній сфері:

- деструктивний вплив на економічний потенціал країни;

- загострення економічної кризи;
- погіршення функціонування та деструктуризація окремих галузей економіки;
- необхідність підвищення загальнодержавних витрат на оборону і безпеку держави.

Окреслені ряд заходів, реалізація яких дозволить зміцнити безпекову ситуацію в Україні, що сприятиме досягненню національних та економічних інтересів громадян, суспільства, державності й зумовить підвищення конкурентоспроможності та ділової активності країни, економічне піднесення та стабільність соціально-економічного розвитку:

1. Досягнення національної злагоди, політичної і соціальної стабільності.
2. Забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості кордонів.
3. Зміцнювання генофонду Українського народу та його інтелектуального потенціалу.
4. Розвиток української нації.
5. Налагодження взаємовигідних та рівноправних відносин з іншими державами, інтегрування в європейську та світову спільноту.
6. Мінімізація/нейтралізація негативних економічних процесів та вихід країни зі стану фінансово-економічної нестабільності.
7. Протидія тероризму.

2.2. Оцінка злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю

Статистика зареєстрованих на території України злочинів (за даними Генеральної прокуратури України про зареєстровані кримінальні правопорушення за статтями 258, 258-1, 258-2, 258-3, 258-4, 258-5 КК України) впродовж 2014 – 2016 рр. та січня – квітня 2017 р. свідчить про невітшні

тенденції випадків фінансування тероризму впродовж останніх років, особливо у 2015 р., та стрімке зростання кількості зареєстрованих терористичних актів у 2016 р. (табл. 2.1):

- 258 (терористичний акт): у 2014 р. – 1 515, у 2015 р. – 1 305, у 2016 р. – 1 869, у січні-квітні 2017 р. – 538;
- 258-1 (втягнення у вчинення терористичного акту): у 2014 р. – 7, у 2015 р. – 1, у 2016 р. – 5, у січні-квітні 2017 р. – 0;
- 258-2 (публічні заклики до вчинення терористичного акту): у 2014 р. – 5, у 2015 р. – 5, у 2016 р. – 5, у січні-квітні 2017 р. – 0;
- 258-3 (створення терористичної групи чи терористичної організації): у 2014 р. – 489, у 2015 р. – 877, у 2016 р. – 411, у січні-квітні 2017 р. – 130;
- 258-4 (сприяння вчиненню терористичного акту): у 2014 р. – 12, у 2015 р. – 7, у 2016 р. – 4, у січні-квітні 2017 р. – 0;
- 25855 (фінансування тероризму): у 2014 р. – 60, у 2015 р. – 184, у 2016 р. – 99, у січні-квітні 2017 р. – 23.

Така динаміка вчинення терористичних злочинів не може не турбувати українське суспільство. Однак не менше занепокоєння викликають статистичні дані, які свідчать про існування відчутної різниці між кількістю зареєстрованих впродовж 2014 р. – 4 міс. 2017 р. терористичних злочинів та кількістю проваджень за цими правопорушеннями, які були передані до суду. Так, за даними Генеральної прокуратури України, у 2015 р. було обліковано 1 295 кримінальних правопорушень за статтею 258 ККУ, а надіслано до суду лише 35 проваджень, у 2016 р. ці дані становили відповідно 1865 і 20, за 4 місяці 2017 р. – 538 і 1 відповідно [30].

Дані Державної судової адміністрації України про кількість засуджених осіб за злочини, передбачені статтями 258 – 258-5 КК України за 2014 – 2016 рр. відображають потенційне зростання кількості терористичних актів та зростання кількості засуджених осіб, за вчинення досліджуваних правопорушень.

Таблиця 2.1

Дані Генеральної прокуратури України про зареєстровані кримінальні правопорушення за статтями 258 – 258-5 КК України впродовж 2014-2016 рр. та січня-квітня 2017 р. [2]

Розділи та статті КК України/період	2014 р.			2015 р.			2016 р.			січень-квітень 2017 р.		
	Зареєстровано	Кримінальні правопорушення у яких провадження закрито	Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді	Зареєстровано	Кримінальні правопорушення у яких провадження закрито	Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді	Зареєстровано	Кримінальні правопорушення у яких провадження закрито	Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді	Зареєстровано	Кримінальні правопорушення у яких провадження закрито	Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді
Терористичний акт, ст. 258	1515	16	1499	1305	12	1295	1869	4	1865	538	1	538
Втягнення у вчинення терористичного акту, ст. 258-1	7		7	1		1	5	3	2	0	0	0
Публічні заклики до вчинення терористичного акту, ст. 258-2	5	1	4	5	1	4	5	3	2	0	0	0
Створення терористичної групи чи терористичної організації, ст.258-3	489	11	478	877	31	849	411	21	391	130	3	129
Сприяння вчиненню терористичного акту, ст. 258-4	12	1	11	7		7	4	3	1	0	0	0
Фінансування тероризму, ст. 258-5	60	6	54	184	46	138	99	15	84	23	0	23

Надзвичайно показовим видається порівняння кількості зареєстрованих правопорушень з кількістю засуджених осіб за статтями 258 – 258-5 (табл. 2.2). Так, у 2014 р. зареєстровано 1 515 терористичних актів (стаття 258 КК України), у 2015 р. – 1 305 таких правопорушень, а у 2016 р. – 1 869, однак за вчинення цих злочинів у 2014 р. жодна особа не була засуджена, у 2015 р.

засуджено одну особу, а у 2016 р. – 7. Таким чином, за час проведення в Україні антитерористичної операції (2014-2016 рр.) зареєстровано 4 689 терористичних актів, а засуджено за їх вчинення усього 8 осіб.

Таблиця 2.2

Дані Державної судової адміністрації України про кількість засуджених осіб за злочини, передбачені статтями 258 – 258-5 КК України за 2014-2016 рр. [2]

Роки	Статі та частини КК України	Види злочинів	Засуджено осіб
2014	258	Терористичний акт	
	258-1	Втягнення у вчинення терористичного акту	
	258-2	Публічні заклики до вчинення терористичного акту	
	258-3	Створення терористичної групи чи терористичної організації	
	258-4	Сприяння вчиненню терористичного акту	3
	258-5	Фінансування тероризму	
2015	258	Терористичний акт	1
	258-1	Втягнення у вчинення терористичного акту	
	258-2	Публічні заклики до вчинення терористичного акту	1
	258-3	Створення терористичної групи чи терористичної організації	12
	258-4	Сприяння вчиненню терористичного акту	1
	258-5	Фінансування тероризму	2
2016	258	Терористичний акт	7
	258-1	Втягнення у вчинення терористичного акту	
	258-2	Публічні заклики до вчинення терористичного акту	1
	258-3	Створення терористичної групи чи терористичної організації	59
	258-4	Сприяння вчиненню терористичного акту	1
	258-5	Фінансування тероризму	4

Тобто зусилля правоохоронних органів, спрямовані на розслідування терористичних актів, а також пов'язані з цим фінансові витрати поки що не дають очікуваних результатів.

Не менш показовими видаються статистичні показники щодо кількості зареєстрованих в Україні кримінальних правопорушень за статтею 258-3 КК України (створення терористичної групи чи терористичної організації). У 2014 р. таких злочинів зареєстровано 489, а у 2015 р. – 877. Таким чином, спостерігалось суттєве (майже удвічі) збільшення кількості задокументованих фактів створення терористичної групи чи терористичної організації. У 2016 р. кількість зазначених злочинів знизилась до показника 2014 р. та зупинилась на позначці 411. Однак за створення терористичної групи чи терористичної

організації у 2014 р. жодну особу не було засуджено, у 2015 р. засуджено уже 12 осіб, а у 2016 р. – 59. Таким чином, за вчинення протягом зазначеного періоду 1 777 злочинів засуджено всього 71 особу. Тож можна припустити, що зазначені статистичні показники свідчать про необхідність належного законодавчого закріплення процедури визнання організацій терористичними, що, як видається, дозволить поліпшити ефективність розслідування правопорушень, передбачених статтею 258-3 КК України.

Сьогодні серед найбільш актуальних для України проблем у сфері протидії тероризму є питання відповідальності за фінансування тероризму (стаття 258-5 КК України). Таких злочинів в Україні зареєстровано у 2014 р. – 60, у 2015 р. – 184, у 2016 р. – 99. При цьому за їх вчинення засуджено лише шість осіб: у 2015 р. – дві та у 2016 р. – чотири особи.

Серед чинників, які негативно позначаються на ефективності розслідування терористичних злочинів, чільне місце посідає недостатньо зважена та необґрунтована державна кримінально-правова політика, що протягом останніх кількох років почала поступово втрачати державницький характер, стаючи заручницею перманентних політичних протистоянь. Непоодинокими є випадки безсистемних та науково не обґрунтованих змін окремих положень КК України.

2.3. Особливості фінансового забезпечення терористичної діяльності в Україні (на прикладі некомерційних організацій)

В Україні відсутній законодавчо визначений механізм визнання організації терористичною. Ведення та оприлюднення списків організацій, визнаних у встановленому законом порядку терористичними, є потужним засобом протидії терористичній діяльності, а також важливим інструментом комунікації держави та суспільства, оскільки дозволяє публічно засвідчити зв'язок тієї чи іншої організації з протиправною діяльністю.

Запровадженню процедури визнання організації терористичною в Україні перешкоджає низка недоліків законодавства. Зокрема, наразі не визначено:

- державний орган, який відповідно до своїх повноважень звертатиметься до суду з пропозицією визнати організацію терористичною;
- інстанційну підсудність справ про визнання організації терористичною;
- межі доказування того, що діяльність тієї чи іншої організації містить ознаки терористичної;
- процедуру розгляду судами справ про визнання організації терористичною тощо.

Слід зазначити, що певні кроки стосовно вирішення цієї проблеми вже зроблено. Групою народних депутатів України підготовлено та внесено на розгляд Верховної Ради України проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення механізмів боротьби з тероризмом» (реєстр. № 2139 від 13 лютого 2015 р.). Зокрема, зазначеним законопроектом передбачається:

- визначити Службу безпеки України уповноваженим органом, який звертатиметься до суду з пропозицією визнати організацію терористичною;
- визначити Верховний Суд України судом першої інстанції у справах про визнання організації терористичною;
- визначити матеріали, що можуть слугувати доказами стосовно здійснення терористичної діяльності;
- визначити порядок розгляду судом подання про визнання організації терористичною;
- визначити порядок оскарження рішення про визнання організації терористичною;
- визначити порядок ведення реєстру організацій, визнаних терористичними на території України;

- обов'язок щодо ведення зазначеного реєстру покласти на Раду національної безпеки і оборони, при цьому внесення до нього відомостей має здійснюватись працівниками Апарату РНБО України.

Доцільно погодитися із запропонованими у законопроекті підходами щодо:

- визначення СБУ уповноваженим органом, який звертатиметься до суду з пропозицією визнати організацію терористичною;
- визначення Верховного Суду України як суду першої інстанції у справах про визнання організацій терористичними;
- визначення джерел доказів щодо здійснення терористичної діяльності;
- запровадження ведення реєстру організацій, визнаних терористичними на території України.

Водночас зазначений законопроект потребує певного доопрацювання. Так, вбачається доцільним функцію щодо ведення та оприлюднення реєстру організацій, визнаних терористичними на території України, покласти на Службу безпеки України, а не на РНБОУ, враховуючи, що відповідно до ст. 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» СБУ є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю.

Усунення зазначених недоліків законодавства України дозволить врегулювати процедуру визнання організації терористичною. У результаті відповідна процедура має виглядати так (рис. 2.7):

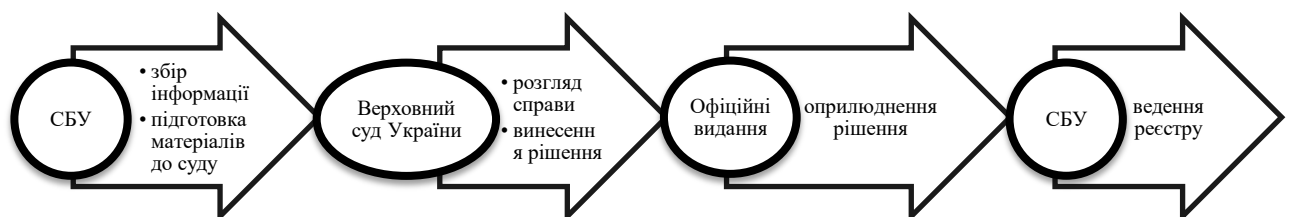

Рис. 2.7. Процедура визнання організацій терористичними в Україні [61]

Фінансування тероризму здійснюється різними шляхами, як правило, виключно нелегальними, у тому числі, через діяльність некомерційних організацій.

Предметом фінансування терористичної групи чи організації можуть бути кошти у національній або іноземній валюті, цінні папери (акції, облігації, чеки та ін.) [4].

Пунктом 26 частини 1 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [49] неприбуткові організації визначені як юридичні особи (крім державних органів, органів державного управління та установ державної і комунальної власності), що не є фінансовими установами, створені для провадження наукової, освітньої, культурної, оздоровчої, екологічної, релігійної, благодійної, соціальної, політичної та іншої діяльності з метою задоволення потреб та інтересів громадян у межах, визначених законодавством України, без мети отримання прибутку.

У 2017 році Комітет MONEYVAL (Комітет експертів Ради Європи з питань оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму) проводив в Україні 5-ий раунд оцінки національної системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму та визначив ряд аспектів роботи національної системи фінансового моніторингу, які потребують удосконалення. Це, зокрема, стосується оцінки ризику використання неприбуткових організацій з метою відмивання коштів та фінансування тероризму.

Відповідно до частини 6 статті 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», суб'єкт первинного фінансового моніторингу щодо неприбуткових організацій, у тому числі благодійних, зобов'язаний вживати заходів для обмеження ризику їх використання з метою легалізації (відмивання) доходів,

одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення, зокрема на підставі рекомендацій відповідного суб'єкта державного фінансового моніторингу, який виконує функції державного регулювання та нагляду за суб'єктом первинного фінансового моніторингу.

Згідно Податкового кодексу України [44] до неприбуткових організацій можуть бути віднесені:

- бюджетні установи;
- громадські об'єднання, політичні партії, творчі спілки, релігійні організації, благодійні організації, пенсійні фонди;
- спілки, асоціації та інші об'єднання юридичних осіб;
- житлово-будівельні кооперативи (з першого числа місяця, наступного за місяцем, в якому відповідно до закону здійснено прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом житлового будинку і такий житловий будинок споруджувався або придбався житлово-будівельним (житловим) кооперативом), дачні (дачно-будівельні), садівничі та гаражні (гаражно-будівельні) кооперативи (товариства);
- об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, асоціації власників жилих будинків;
- професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок, а також організації роботодавців та їх об'єднання;
- сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- інші юридичні особи, діяльність яких відповідає вимогам цього пункту.

До особливостей використання неприбуткових організацій належать, зокрема, можливість накопичувати кошти через членські внески, пожертвування і так звану неприбуткову діяльність, а готівкові кошти витратити на реалізацію проектів або придбання необхідного обладнання.

Досить складно відстежувати махінації в цій сфері, перешкоджати їм через природу таких організацій (особливо їхніх статутних функцій) та лояльну систему державного регулювання й нагляду за ними в різних країнах. Одержуючи статус благодійних і звільнившись від оподатковування, вони можуть використовуватися для територіального переміщення коштів через філії або для матеріально-технічної підтримки терористів та сепаратистів (безпосередньо або як прикриття для їхніх дій).

Станом на 1 квітня 2016 р. кількість зареєстрованих органами юстиції громадських формувань за їх видами складає [38]:

- 1) політичних партій – 365;
- 2) структурних утворень політичних партій – 297 524;
- 3) творчих спілок – 72;
- 4) територіальних осередків творчих спілок – 298.

У Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України, за станом на 01.07.2018, зареєстровано 1 264 969 юридичних осіб з яких 179 056 неприбуткові організації, що складає 14% від загальної кількості осіб.

Зареєстровані неприбуткові організації (далі – НПО) розподіляються на наступні види (див. рис. 2.8) :

- бюджетні установи – 49 068 суб'єктів, що складає 28% від загальної кількості НПО;
- громадські об'єднання – 36 899 суб'єктів, що складає 21% від загальної кількості НПО;
- об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, асоціації власників жилих будинків – 21 834 суб'єктів, що складає 12% від загальної кількості НПО;
- релігійні організації – 20 018 суб'єктів, що складає 11% від загальної кількості НПО;
- професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок – 18 290 суб'єктів, що складає 10% від загальної кількості НПО;

- благодійні організації – 9 191 суб'єкт, що складає 5% від загальної кількості НПО;
- інші типи неприбуткових установ – 23 756 суб'єктів, що складає 13% від загальної кількості НПО [45].

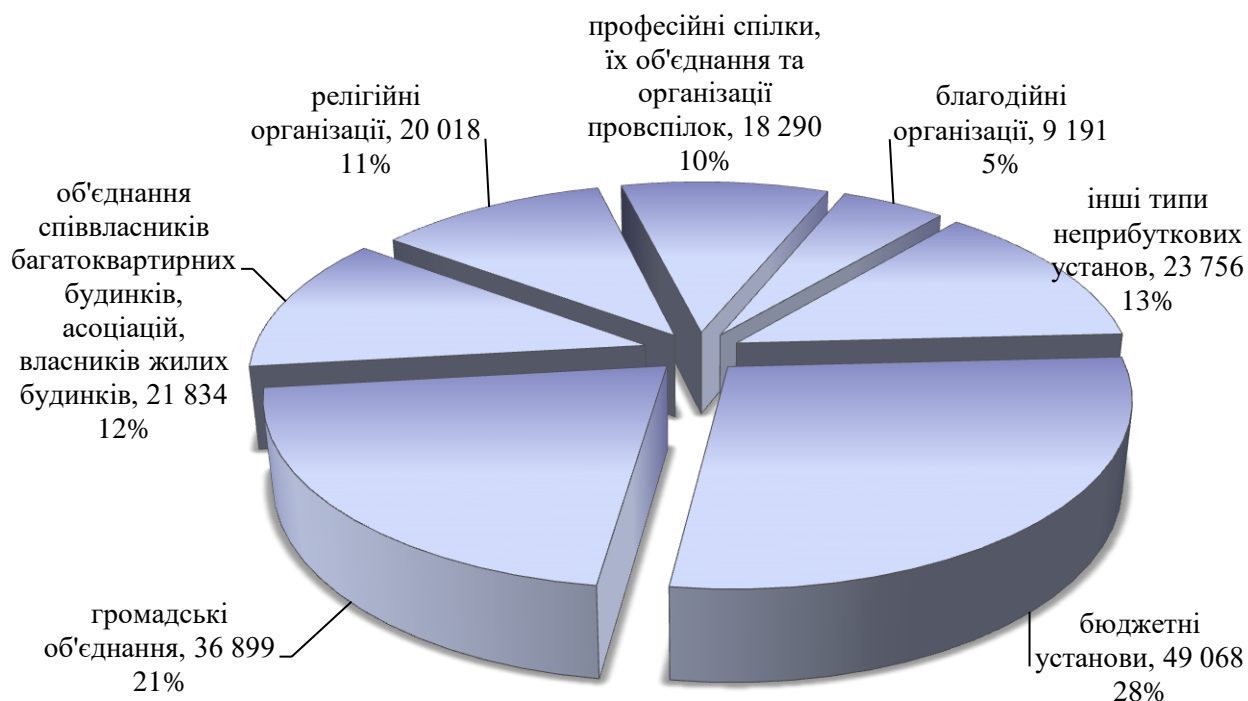

Рис. 2.8. Діаграма розподілу неприбуткових організацій за видом суб'єктів, за I півріччя 2018 року [45]

За I півріччя 2018 року Держфінмоніторингом отримано 77 215 повідомлень про підозрілі операції (табл. 2.3), які здійснені за участю 14 990 НПО, на загальну суму 98 327,2 млн. гривень.

Слід зазначити, що 99% повідомлень про підозрілі операції відносно НПО отримано за ознаками обов'язкового фінансового моніторингу.

Кожному показнику фінансового моніторингу властивий ряд ознак, що стосуються повідомлень про підозрілі операції:

1) *ознаки обов'язкового фінансового моніторингу:*

- «5500. Перерахування коштів неприбутковою організацією»;
- «5510. Отримання коштів неприбутковою організацією»;

- «5610. Фінансові операції з переказу коштів особами, щодо яких встановлено високий ризик»;
- «5600. Фінансові операції з отримання коштів особами, щодо яких встановлено високий ризик»;
- «5614. Фінансові операції з переказу коштів особами, які пов'язані з національними публічними діячами»;
- «5604. Фінансові операції з отримання коштів особами, які пов'язані з національними публічними діячами»;

Таблиця 2.3

Розподіл повідомлень про підозрілі операції
в розрізі ознак фінансового моніторингу [58]

Назва показника	Кількість повідомлень про підозрілі операції, од.	%	Сума повідомлень про підозрілі операції, млн. грн.	%
Загалом	77 215	100	98 327,2	100
Обов'язковий фінансовий моніторинг	76 348	99	96 783,5	98
Внутрішній фінансовий моніторинг	389	0,5	57,2	0,1
Обов'язковий та внутрішній фінансовий моніторинг	478	0,5	1 486,5	1,9

2) ознаки внутрішнього фінансового моніторингу:

- «900. Інші фінансові операції, для яких у суб'єкта первинного фінансового моніторингу виникають підстави вважати, що фінансова операція проводиться з метою легалізації (відмивання) доходів або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення»;
- «115. Прийняття суб'єктом первинного фінансового моніторингу коштів (платіжних документів до їх оплати) від особи, яка надсилає кошти на адресу іншої сторони цивільно-правової угоди, внаслідок чого такі кошти повертаються без

виконання фінансової операції у зв'язку з її відмовою щодо їх прийняття»;

- «416. Регулярне одержання або надання фінансової допомоги, в тому числі від нерезидентів, чи надання фінансової допомоги нерезидентам»;
- «326. Неодноразове здійснення фінансових операцій на суму нижче встановленого порогу, що мають ознаки обов'язкового фінансового моніторингу».

Серед отриманих повідомлень про підозрілі операції найбільшу питому вагу займають (табл. 2.4):

- за кількістю учасників – громадські організації (19%), професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок (18%) та інші види НПО (18%);
- за кількістю повідомлень – інші види НПО (21%), громадські організації (18%), благодійні фонди (організації) (16%);
- за сумою – громадські організації (36%), інші види НПО (28%).

Протягом I півріччя 2018 року суб'єктами первинного фінансового моніторингу направлено до Держфінмоніторингу інформування щодо розірвання ділових відносин, відмови у проведенні фінансових операцій з 331 НПО та здійснено зупинення фінансових операцій на банківських рахунках 2 НПО, які можуть бути пов'язані із фінансуванням тероризму, на загальну суму 0,3 млн. грн.:

- у 40 НПО встановлено високий ризик:
 - 20 громадських організацій;
 - 14 благодійних організацій;
 - 5 політичних партій;
 - 1 релігійна організація;
- 290 НПО не надало на вимогу суб'єкта первинного фінансового моніторингу уточнюючу інформацію:
 - 140 громадських організацій;

- 73 благодійні організації;
- 70 релігійних організацій;
- 6 політичних партій;
- 1 інша неприбуткова організація;
- у 1 НПО (благодійна організація) виявлено негативну інформацію.

Таблиця 2.4

Аналіз учасників повідомлень про підозрілі операції (ППО) [40]

№	Вид НПО	Кількість суб'єктів, од.	%	Кількість ППО, од	%	Сума ППО, млн. грн.	%
Загалом		14 990	100	77 215	100	98 327,2	100
1	Громадські організації	2 867	19	14 077	18	33 375,6	36
2	Благодійні фонди (організації)	2 448	16	12 709	17	11 640,2	12
3	Житлово-будівельні кооперативи, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків	2 318	16	9 805	13	4 022,3	4
4	Професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок	2 644	18	9 250	12	5 166,8	5
5	Установи, організації, створені органами державної влади України, що утримуються за рахунок коштів відповідних бюджетів	1 178	8	7 966	10	7 534,4	8
6	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	776	5	7 298	9	7 106,3	7
7	Інші види НПО	2 759	18	16 110	21	27 481,6	28

На даний час Службою безпеки України виявлено наступні канали фінансового та матеріально-технічного забезпечення терористів:

1. Схема так званого «перерваного» транзиту:

- постачання товарно-матеріальних цінностей на тимчасово окуповані Російською Федерацією частини території Донецької та Луганської областей України;
- діяльність суб'єктів підприємницької діяльності (резидентів України) та їх контрагентів з юридичними особами іноземних країн (нерезидентів), в інтересах яких нібито здійснюється постачання товарів тощо.

2. Співпраця з окремими юридичними особами, які знаходяться на тимчасово окупованій Російською Федерацією частині території Донецької та Луганської областей України. Діяльність українських підприємств, що співпрацюють з окремими юридичними особами на неконтрольованих районах Донецької та Луганської областей, або реквізити яких (щодо українських підприємств) використовуються для відкриття рахунків в російських банківських установах (тобто так звані «дзеркальні підприємства»). Як наслідок існує загроза незаконного бюджетного відшкодування податку на додану вартість на користь підприємств, що фактично не знаходяться на підконтрольній українській владі території; сплата податків та зборів до бюджетів незаконних організацій «ДНР/ЛНР» підприємствами, що формально перереєструвалися на підконтрольній території тощо.

3. Переказ коштів до частин території Донецької та Луганської областей України, що тимчасово окуповані Російською Федерацією. Співпраця з окремими юридичними особами, які знаходяться на тимчасово окупованій Російською Федерацією частині території Донецької та Луганської областей України.

Канали переказу коштів на тимчасово непідконтрольні українській владі території Донецької та Луганської областей:

- 1) використання схем «взаємозаліку» коштів;
- 2) застосування електронних платіжних інструментів для здійснення легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, з метою їх подальшого використання для фінансування терористичної діяльності;
- 3) перевезення готівки з використанням «кеш-кур'єрів»;
- 4) використання фінансових інструментів на пред'явника, що сприяють анонімності власника або емітента;
- 5) міжнародні системи переказу коштів, міжнародні карткові платіжні системи, електронні платіжні системи, що використовуються

- терористичними організаціями, групами та окремими особами для фінансування терористичної діяльності;
- б) кошти неприбуткових організацій і фізичних осіб з-поміж громадян України та іноземців, які постійно або тимчасово перебувають в Україні, що регулярно надходять з-за кордону через міжнародні системи переказу;
 - 7) готівкові кошти, що знімаються фізичними особами з банківських карток у банкоматах чи касах банків, у т.ч. емітованих російськими банками та їх дочірніми фінансовими установами в Україні;
 - 8) «конвертаційні центри», що підконтрольні терористичним організаціям, групам та окремим особам, причетним до терористичної діяльності;
 - 9) кошти підприємств, фізичних осіб-підприємців, що знаходяться на тимчасово невідконтрольних українській владі територіях, які сплачуються до бюджетів терористичних організацій;
 - 10) кошти, які перераховуються з державного бюджету та фондів, підприємствами, установами та організаціями різних форм власності (пенсійне забезпечення, соціальні виплати, заробітна плата тощо) на карткові рахунки фізичних осіб, що перебувають на невідконтрольній українській владі території;
 - 11) кошти, отримані від інших видів протиправної діяльності (реалізація незаконно видобутих корисних копалин, підакцизних товарів, наркотичних речовин і прекурсорів, шахрайських дій з майновими активами громадян тощо);
 - 12) безпосереднє постачання (забезпечення постачання) з Російської Федерації матеріальних ресурсів (у т. ч. військового призначення) на тимчасово невідконтрольні території Луганської та Донецької областей з метою підтримки т. зв. «ДНР/ЛНР» [19].

У I півріччі 2018 року до Держфінмоніторингу надійшло 17 листів правоохоронних органів з інформуванням щодо наявності підозр відносно

можливого фінансування тероризму за участю НПО. Такі інформування містили відомості щодо 112 НПО, які були суб'єктами кримінальних проваджень та/або оперативно-розшукових справ (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Розподіл суб'єктів кримінальних проваджень та/або оперативно розшукових справ за видами НПО [40]

Види НПО	Громадські організації	Благодійні організації	Релігійні організації	Політичні організації	Фонди	Асоціації	Інші особи	Разом
Кількість суб'єктів	91	10	5	2	1	1	2	112

Проте, Держфінмоніторингом направлено до правоохоронних органів 32 узагальнених матеріали стосовно підозрілих операцій, проведених за участю НПО. У складі таких матеріалів передано 1 524 повідомлення про підозрілі операції, які здійснені за участю лише 83 НПО, на загальну суму 1 418,4 млн. грн. (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Розподіл переданих повідомлень про підозрілі операції в розрізі видів НПО [40]

№	Вид НПО	Кількість суб'єктів, од.	%	Кількість ППО, од.	%	Сума ППО, млн. грн.	%
Загалом		83	100	1 524	100	1 418,4	100
1	Громадські організації	13	16	33	2	19,3	1
2	Благодійні фонди (організації)	11	13	35	3	17,9	1
3	Житлово-будівельні кооперативи, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків	40	48	734	48	504,4	36
4	Пенсійні фонди	2	3	384	25	693,6	49
6	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	6	7	318	21	176,5	12
7	Інші види НПО	11	13	20	1	6,7	1

Також, у таблиці 2.7 відображено відомості, які передані до правоохоронних органів, щодо розподілу кількості повідомлень про підозрілі операції за підставами (підозрами).

Таблиця 2.7

Розподіл повідомлень про підозрілі операції за підставами (підозрами) [40]

Підстави (підозри)	Кількість ППО, од.	Кількість суб'єктів НПО, од.	Сума ППО, млн. грн.
Загалом	1 524	83	1 418,4
за предикатними злочинами	1 068	49	612,3
фінансування тероризму	384	2	693,7
легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом	72	32	112,3

Слід зазначити, що 95% переданих повідомлень про підозрілі операції до правоохоронних органів відносяться до обов'язкового фінансового моніторингу (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Розподіл переданих повідомлень про підозрілі операції за ознаками фінансового моніторингу до правоохоронних органів [40]

Назва показника	Кількість повідомлень про підозрілі операції, од.	%
Загалом	77 215	100
Обов'язковий фінансовий моніторинг	76 348	95
Внутрішній фінансовий моніторинг	389	1
Обов'язковий та внутрішній фінансовий моніторинг	478	4

Перевагою у використанні НПО у злочинних схемах (вчинення предикатних злочинів, відмивання коштів/фінансування тероризму) є те, що злочинці можуть отримати подвійну вигоду:

- 1) створити засіб для таких незаконних дій;
- 2) забезпечити прикриття своєї діяльності.

Проведений аналіз свідчить про наявність фактів незаконного використання НПО та значний ризик такого протизаконного використання.

Найбільш розповсюдженими ознаками ризику використання НПО для відмивання коштів/фінансування тероризму є:

- введення в оману, створення фіктивних НПО;
- подрібнення фінансових операцій здійснених за участю НПО;
- проведення фінансових операцій за участю НПО без належного пояснення суті таких операцій;
- переказ коштів НПО на користь юридичних осіб, діяльність яких не має спільних інтересів;
- придбання товарів подвійного призначення;
- проведення НПО діяльності на територіях, які є прилеглими до здійснення військових дій;
- переказ коштів на користь осіб, пов'язаних з НПО;
- витрачання коштів НПО без формування відповідної звітності про їх використання;
- для відкриття банківських рахунків НПО використовуються треті особи, які діють за дорученням;
- витрати НПО не відповідають задекларованим напрямкам діяльності;
- причетність осіб, які пов'язані із вчиненням злочинів, до діяльності НПО;
- фіктивна діяльність НПО.

Зазначені ознаки не є вичерпними, а є лише індикаторами для подальшого більш детального аналізу діяльності НПО. Сукупність встановлених ознак ризикованої діяльності свідчить про високий ризик такого суб'єкта НПО для відмивання коштів/фінансування тероризму.

Дане дослідження може допомогти державним органам та приватному сектору в ідентифікації та запобігати випадками незаконної діяльності або використання НПО у протиправних цілях.

Зважаючи на терористичні загрози в Україні в умовах сьогодення Рада національної безпеки та оборони України застосувала санкції до ряду благодійних фондів Російської Федерації через безпосередню їхню причетність до фінансування незаконних збройних формувань терористичних організацій

«ДНР» та «ЛНР». У списку організацій, до яких вжито персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи, увійшли: благодійні фонди Катерини Губаревої, «Глобальные инициативы», «Новомучеников и исповедников Христовых», фонд «Своих не бросаем» та Міжрегіональна громадська організація сприяння збереженню вітчизняних традицій та культурної спадщини «Вече» [65].

Висновки до розділу 2

Таким чином, підсумовуючи викладене у аналітичній частині магістерського дослідження, можна зробити такі висновки:

По-перше, визначено, що для України найвагоміша терористична загроза виникає через гібридну війну Російської Федерації, яка спрямована на дестабілізацію нашої держави та підтримку диверсійно-терористичних діянь квазідержавних утворень «ДНР» і «ЛНР», а також організацій сепаратистського спрямування, як-от «Харківський партизан».

По-друге, охарактеризовано основні терористичні загрози та чинники, які впливають на безпекову ситуацію в Україні:

- агресія з боку Росії;
- розвідувально-підривна діяльність іноземних спеціальних служб;
- існування антиукраїнських інформаційно-пропагандистських компаній;
- функціонування міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій;
- поширення незаконного обігу зброї, боєприпасів і вибухових речовин;
- терористичні прояви з використанням засобів ураження; анонімні
- повідомлення про замінування, що створюють загрозу безпеці громадян;

– протести окремих верств населення.

По-третє, встановлено, що у 2017 році Нацполіції вдалося започаткувати сталу тенденцію до зростання ефективності роботи органів і підрозділів Національної поліції, про що свідчить позитивна динаміка розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, зниження загальної кількості вчинених злочинів.

По-четверте, аргументовано складність відстежування махінацій в сфері неприбуткових організацій, перешкоджання їм через природу таких організацій (особливо їхніх статутних функцій) та лояльну систему державного регулювання й нагляду за ними в різних країнах. Одержуючи статус благодійних і звільнившись від оподаткування, вони можуть використовуватися для територіального переміщення коштів через філії або для матеріально-технічної підтримки терористів та сепаратистів (безпосередньо або як прикриття для їхніх дій).

По-п'яте, обґрунтовано, що дане дослідження може допомогти державним органам та приватному сектору в ідентифікації та запобігати випадками незаконної діяльності або використання НПО у протиправних цілях.

РОЗДІЛ 3

ПРОТИДІЯ ТЕРОРИЗМУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з тероризмом

Тероризм сьогодні – це не тільки і не стільки диверсанти-одинаки, викрадачі літаків і убивці-камікадзе, зараз він представлений могутніми структурами, що розташовують сучасними засобами і технологіями відповідно до масштабів їх активності [33]. Сучасний тероризм набув ознак професійної діяльності, можна навіть говорити як про різновид сталої спеціалізованої діяльності. Серед причин усе більш широкого поширення світового тероризму чільне місце займає використання його наддержавами в політичних і ідеологічних цілях, що згодом призвело до висування лідерами терористів власних амбіційних політичних цілей, а також до самоорганізації і здійснення тісної координації діяльності різних його напрямів.

Це, безумовно, вимагає створення міжнародної дієздатної стратегії боротьби з тероризмом, попередження та припинення цього вкрай небезпечного явища. З урахуванням набуття тероризмом глобального характеру є необхідність концентрації зусиль на зміцненні міжнародної системи боротьби з ним та прийняття, можливо на рівні ООН, відповідних угод про співробітництво у сфері боротьби з міжнародним тероризмом [12].

На жаль, допоки у світовому співтоваристві немає єдиного підходу у цьому питанні. Тому не викликає ніякого сумніву невідкладність вироблення відповідних нормативних документів щодо створення в рамках ООН сучасної концепції у сфері боротьби з тероризмом, яка мала б з одного боку чисто практичне, прикладне застосування, з іншого – наукове значення для осмислення масштабів явища, переходу на синтезований рівень компетентного,

перевіреного життям і часом попередження терористичних способів розв'язання соціальних конфліктів. Тим більше, що світовим співтовариством уже напрацьовані загальне бачення напрямків боротьби з тероризмом, різні способи протистояння йому [26]. Наприклад, у листопаді 1999 року прийнята Хартія європейської безпеки, у грудні 2003 року на саміті ЄС у Брюсселі було прийнято Європейську стратегію безпеки, згідно з якою ключовими загрозами для Європи є тероризм, розповсюдження зброї масового знищення, регіональні конфлікти, організована злочинність. Європейський підхід до боротьби з тероризмом наголошує на організаційно-правовій та розвідувальній складовій і на контролі за інформаційними потоками. Головною метою тут є не саме по собі припинення існування терористичних організацій, а створення таких умов, які унеможливили б їхню діяльність.

Також ще 1994 року Генеральна асамблея ООН прийняла спеціальну Декларацію про заходи по ліквідації міжнародного тероризму. Ці заходи зокрема передбачають:

- беззастережний осуд як злочинних всіх актів, методів і практики тероризму, якими б розуміннями (політичним, філософським, ідеологічним, расовим, етнічним, релігійними або будь-яким іншим характером) вони не виправдувалися, де б і ким би вони не здійснювалися;
- забезпечення затримання (арешту), судового переслідування або видачі з метою забезпечення невідворотності покарання осіб, які вчинили такі злочини;
- стримування від організації терористичної діяльності, підбурювання до неї, недопущення використання власної території для створення баз і таборів терористів;
- укладання спеціальних угод на двосторонній, регіональній і багатобічній основі тощо [10].

З плином часу тероризм, як і будь-який інший вид людської діяльності, еволюціонує. З початком інформаційної революції можливості подібної

терористичної пропаганди й маніпулювання масовою свідомістю значно зросли. У випадку медіа-інформаційного тероризму йдеться про зловживання інформаційними системами, мережами, їх компонентами для здійснення терористичних дій та акцій. Такий різновид тероризму характеризується як сукупність інформаційних війн і спецоперацій, пов'язаних з національними або транснаціональними кримінальними структурами й спецслужбами іноземних держав. Доступність інформаційних технологій значно підвищує його ризики, бо чим інформативнішим є суспільство, тим більше воно підвладне впливу масово-психологічного терору [41].

Нині для ефективних дій і досягнення мети, яка втілюється в отримання впливу на супротивника, не обов'язково мати потужні збройні сили або найновішу зброю. Якщо раніше терористи ставили на меті проведення акцій залякування, то зараз ставлять завдання впливу на суспільство в цілому. Таким чином, в залежності від політичних цілей терористів, театром їх активності стає весь світ і головним об'єктом – суспільство та громадська думка, а основним засобом донесення вимог, погроз та підтримки інтересу – інформаційні методи ведення війни. Тому вдосконалення інформаційних методів боротьби з політичним тероризмом стає більш актуальним, ніж ескалація виключно військового протистояння з ним. Тому збільшення витрат держав виключно на власний військово-оборонний комплекс у боротьбі з тероризмом не дають очікуваного результату, оскільки вони не можуть гарантувати безпеки власних громадян на власній території.

Тільки комплексний, науково обґрунтований підхід може гарантувати суспільству ефективне вирішення цієї досить складної й багатогранної проблеми. Очевидним є те, що кожний науковий результат повинен, безперечно, містити в собі практичну спрямованість на пошук і реалізацію оптимальних шляхів і способів боротьби з терористичною діяльністю, впроваджуватися в практику, у навчально-виховний процес, а також бути досить інформативним для подальшого використання в теоретичних дослідженнях. Можна з упевненістю сказати, що ця проблема вийшла за межі

вужкої проблеми окремих науковців, є проблемою, яку вивчають серйозні наукові структури, здатні дати законодавцеві й правоохоронним органам пропозиції, власне кажучи, поліпшення справи боротьби з тероризмом [13].

Всебічний аналіз стану причин даної проблеми й умов, у яких вона розвивається, дозволяє зробити прогноз про подальше посилення агресивності, організаційно-тактичного потенціалу і професійного рівня міжнародного тероризму за рахунок надбання досвіду проведення великомасштабних і зухвалих акцій, удосконалення спеціальної підготовки терористів як на власній території, так і за її межами, за рахунок активного використання найманства, тісного змикання політичних терористичних структур зі злочинними співтовариствами, а також використання ними інших форм політичного протиборства. Таким чином, визначаючи тероризм як багаторівневе й багатомірне явище, що належить до сфери криміногенної соціальної дійсності, і виділяючи проблему його локалізації, ми не маємо іншого шляху протидії тероризму, крім розвитку інфраструктури для поглибленого співробітництва зі співпраці, у тому числі й військово-інформаційній сфері як з і ЄС, так і з ООН та Північноатлантичним альянсом з метою для реалізації багатоцільової науково обґрунтованої системи заходів на національному й міжнародному рівнях. Україні потрібна серйозна довгострокова програма по боротьбі з тероризмом, яка б урахувала світовий досвід комплексного вирішення соціально-економічних і політичних проблем. У ній неодмінно повинні бути враховані інтереси населення (політико-економічні, культурно-релігійні) і його психологія. Одним із найважливіших напрямків діяльності нашої держави повинна стати взаємодія із сусідніми країнами з питань попередження, локалізації і припинення регіональних сплесків екстремізму, тому що окремі конфлікти, можуть стати причиною дестабілізації обстановки і в інших державах [60].

Входження України у міжнародне співтовариство потребує вдосконалення її законодавства, особливо у світлі тих міжнародно-правових документів, до яких наша держава офіційно приєдналася. Зокрема, Законом

України від 3 липня 2006 року № 54-V ратифікована Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 року, а 28 жовтня 2015 року Україна підписала Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму. Згідно з положеннями Конвенції до Кримінального кодексу України були введені нові статті 258-1 («Втягнення у вчинення терористичного акту»), 258-2 («Публічні заклики до вчинення терористичного акту»), 258-3 («Створення терористичної групи чи терористичної організації»), 258-4 («Сприяння вчиненню терористичного акту»), 258-5 («Фінансування тероризму») (додаток Д). Водночас досконале ознайомлення з цими законодавчими новелами та аналіз публікацій, в яких започатковане розв'язання проблеми, свідчить про те, що ці новели не відповідають повною мірою міжнародно-правовим документам, більш того, вони не тільки не усувають ті недоліки, які існували раніше в антитерористичному законодавстві, але й породили нові неузгодженості та протиріччя як зазначених норм між собою, так і з іншими кримінально-правовими нормами.

Перш за все невдалим є використання у ст.ст. 258-1, 258-2 та 258-4 вузького поняття «терористичний акт», оскільки під ним у чинному законодавстві України розуміються лише ті дії, що передбачені у ст. 258 КК України. Тому одразу ж виникає питання про те, а що робити у випадках, коли вказані у цих статтях дії будуть стосуватися інших терористичних злочинів? До того ж використання у зазначених статтях цього терміну, по-перше, суперечить положенням ст.ст. 258-3 і 258-5 КК України, зі змісту яких неможливо зробити висновок, що йдеться про діяльність, спрямовану на підтримку вчинення виключно терористичного акту, а по-друге, не відповідає тій термінології, яка використовується у тексті Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму. Зокрема, у Конвенції рекомендується встановити в національних законодавствах кримінальну відповідальність:

- у ст. 5 – за підбурювання до вчинення терористичного злочину;
- у ст. 6 – за залучення до терористичної діяльності;
- у ст. 7 – за навчання терористичній діяльності.

Так, у ст. 258-1 КК України передбачається відповідальність за втягнення особи у вчинення терористичного акту, а в ст. 258-4 КК України – за вербування особи з метою вчинення терористичного акту, а так само використання особи з цією метою. Тобто за фактично однакові дії встановлюється відповідальність у різних статтях КК України, що штучно породжує колізію норм. Крім того, у диспозиції ст. 258-1 КК України вказується на ознаки таких діянь як «втягнення особи у вчинення терористичного акту або примушування до вчинення терористичного акту». Однак такі поняття як «примушування» і «втягнення» співвідносяться як частина і ціле, тобто примушення – це різновид втягнення, вчинений за допомогою насильства, погрози насильством чи шантажу, тому за наявності у тексті статті терміну «втягнення» термін «примушування» є зайвим, а відповідно зайвою є і вказівка в тексті статті на способи примушування. Саме це демонструє і диспозиція ст. 304 КК України, яка встановлює відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність і містить лише один загальний термін «втягнення». Інша справа, що насильницький спосіб втягнення можна передбачити як кваліфікуючу ознаку відповідного складу злочину.

Отже, у складі злочину, що передбачає відповідальність за втягнення у вчинення терористичного злочину, щоб він не конкурував зі складом, який встановлює відповідальність за сприяння терористичній діяльності, доцільно вказати на декілька форм залучення особи, хоча по суті всі вони є лише різновидами втягнення, і сформулювати диспозицію цієї статті таким чином: «Втягнення особи у вчинення терористичного злочину, а так само вербування чи використання особи з цією метою».

Водночас потребує врахування та обставина, що відповідно до ст. 7 Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму відповідальність за навчання терористичному злочину необхідно встановлювати у самостійній статті кримінального закону. На підставі цього пропонуємо доповнити КК України

відповідним складом злочину такого змісту: «Навчання терористичній діяльності, передбаченій цим Кодексом».

У ст. 258-3 КК України встановлюється відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації, однак з тексту статті незрозуміло, які саме групи з передбачених у ст. 28 КК України тут маються на увазі. Відомо, що ст. 28 КК України розрізняє три різновиди вчинення злочину групою осіб:

- 1) вчинення злочину групою осіб-виконавців без попередньої змови між собою (ч. 1 ст. 28 КК України),
- 2) вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 28 КК України)
- 3) вчинення злочину організованою групою (ч. 3 ст. 28 КК України).

І якщо буквально тлумачити положення ст. 258-3 КК України, то виходить, що створення будь-якої групи підпадає під ознаки цієї статті. Однак така ситуація протирічить усій системі Кримінального кодексу України, оскільки відповідно до його положень окремі криміналізації можуть підлягати лише організовані злочинні угруповання, а в іншому випадку готування до злочину буде передбачати більш суворе покарання, ніж саме вчинення злочину. Так, відповідно до ч. 2 ст. 258 КК України за терористичний акт, вчинений за попередньою змовою групою осіб, передбачено покарання у виді позбавлення волі строком від семи до дванадцяти років, а лише за попередню змову групи осіб про вчинення у майбутньому терористичного акту санкція ст. 258-3 КК України встановлює покарання у виді позбавлення волі строком від восьми до п'ятнадцяти років. Таким чином, під терористичною групою потрібно розуміти лише організовану групу та внести у зв'язку з цим відповідні зміни до статті КК України. Крім того, необхідно виключити з диспозиції зазначеної вище статті КК України слова «а так само організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації», оскільки суспільна небезпечність сприяння значно нижча за власне створення, керування чи участь, тим більше, що в Кодексі вже є склад злочину (ст. 258-4 КК

України), який передбачає відповідальність за сприяння вчиненню терористичного акту, який треба лише вдосконалити і відповідно до вимог Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму термін «терористичного акту» замінити на термін «терористичного злочину».

Тому вважаємо за доцільне викласти диспозицію цієї статті таким чином: «Створення організованої терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній».

Що ж стосується організаційного чи іншого сприяння створенню або діяльності організованої терористичної групи чи терористичної організації, то ознаки таких діянь можуть повністю охоплюватися межами статті, що встановлюватиме відповідальність за різноманітні види сприяння вчиненню терористичного злочину.

У ст. 258-5 КК України криміналізоване фінансування тероризму, однак з тексту статті неможливо зрозуміти, чи підпадає під ознаки цього складу злочину фінансування будь-яких терористичних діянь, як криміналізованих, так і некриміналізованих, чи тільки фінансування терористичних злочинів, а це потребує певного вдосконалення конструкції зазначеної статті. В іншому випадку буде виходити, що можна притягати до кримінальної відповідальності за фінансування тих діянь, які ще самі не криміналізовані. Крім того, у цій статті цілком зайвим є згадування про фінансування конкретних видів терористичних злочинів, бо цим переліком терористичні злочини не вичерпуються, до того ж цей перелік повністю охоплюється початковим текстом диспозиції ст. 258-5 КК України більш широкого змісту. Водночас чомусь не надане у ст. 258-5 КК України поняття фінансування тероризму, яке чітко визначене у ст. 2 Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, відповідно до якої будь-яка особа чинить злочин за змістом цієї Конвенції, якщо вона будь-якими методами, прямо чи опосередковано, незаконно та умисно надає активи або здійснює їх збір з наміром, щоб вони використовувались, або при усвідомленні того, що вони будуть використані, повністю чи частково, для вчинення терористичних злочинів.

У зв'язку з цим здається за доцільне викласти диспозицію статті, що передбачає відповідальність за фінансування тероризму, у такій редакції: «Фінансування тероризму, тобто надання чи збір активів особою, яка усвідомлювала, що це може бути використано повністю або частково для підготовки та вчинення терористичного злочину».

Останнім часом у зв'язку з підписанням Україною Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму виникає питання про криміналізацію виїзду за кордон з терористичною метою. При цьому потрібно зауважити, що такого роду склад злочину вже є, наприклад, у ст. 237-4 Пенітенціарного кодексу Естонії, який встановлює відповідальність за зловмисне проникнення в Естонську Республіку, здійснене з метою вчинення іншого злочину проти держави (терористичні злочини цей Кодекс зараховує до злочинів проти держави). Різниця в тому, що у ст. 4 Додаткового протоколу йдеться про виїзд за кордон з терористичною метою, а в ст. 237-4 ПК Естонії – про в'їзд з такою метою. У цьому зв'язку вважаємо за необхідне встановлювати відповідальність як за в'їзд в Україну, так і за виїзд за кордон, і сформулювати диспозицію нової статті таким чином: «В'їзд в Україну або виїзд за кордон з метою вчинення терористичних злочинів».

Також останнім часом у низці кримінальних кодексів зарубіжних країн окремо встановлюється відповідальність за пропаганду і поширення ідеології тероризму. У цьому зв'язку в науковій літературі іноді пропонується ознаками пропаганди і поширення ідеології тероризму доповнити склад злочину, що передбачає відповідальність за публічні заклики до вчинення терористичних дій. Але навряд чи доцільне таке об'єднання в одному складі злочину практично різних за своїми об'єктивними властивостями терористичних діянь. Тому пропонуємо передбачити в КК України окремий склад злочину з такими ознаками: «Пропаганда і поширення ідеології тероризму або розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів такого змісту, а так само ввезення на територію України чи транзит через її територію, або вивіз за її межі матеріалів, в яких пропагується ідеологія тероризму».

У складі злочину, що передбачає відповідальність за публічні заклики до вчинення терористичних діянь, з урахуванням зарубіжного досвіду законотворення доцільно встановити також відповідальність за публічне виправдання тероризму і викласти диспозицію цієї статті у такій редакції «Публічні заклики до вчинення терористичного злочину або публічне виправдання тероризму, а так само розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів такого змісту». Водночас привертає увагу недосконалість конструкції ст. 258 КК України, яка встановлює кримінальну відповідальність за терористичний акт.

Основний недолік цього складу злочину полягає в тому, що в ньому такі ознаки, як «порушення громадської безпеки», «залякування населення» та здійснення «впливу» передбачаються не у взаємозв'язку і взаємообумовленості, а в альтернативному порядку. Зі змісту цього складу злочину виходить, що можливий терористичний акт з метою порушення громадської безпеки, але без залякування населення і без впливу на когось, що можливий терористичний акт з метою залякування населення, але без порушення громадської безпеки і без впливу на когось, і нарешті виходить, що можливий терористичний акт з метою впливу на когось, але без порушення громадської безпеки і без залякування населення. Така конструкція приводить до того, що під склад злочину, передбачений ст. 258 КК України, підпадають численні діяння, які повинні кваліфікуватися за іншими статтями Кодексу, тобто він став всеохопним і всепоглинаючим настільки, що виникає питання, а для чого тоді потрібні інші статті Кримінального кодексу України про відповідальність за насильницькі злочини, якщо переважна більшість злочинів повністю підпадає під ознаки цього складу терористичного акту.

Щоб уникнути такої ситуації необхідно ознаки цього базового складу злочину передбачати не в альтернативному порядку, а у взаємозв'язку, а також розширити його ознаки до змісту ознак видового складу злочинів терористичної спрямованості, тобто включати до його змісту ознаки не тільки загальнонебезпечних діянь, але й інших суспільно небезпечних діянь, вчинених

з терористичною метою. Вважаємо за доцільне передбачити у КК України базовий склад терористичних злочинів під назвою «Акт тероризму» з таким змістом диспозиції статті: «Акт тероризму, тобто вчинення або погроза вчинення вибуху, підпалу, отруєнь, затоплень, посягання на життя, викрадення людини, захоплення заручника, транспортного засобу, установ, підприємств, радіоактивних матеріалів або інших суспільно небезпечних діянь, що спрямовані на залякування населення з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади України чи інших держав, міжнародними організаціями, об'єднаннями громадян, фізичними або юридичними особами».

З урахуванням викладеного здається доцільним із складу терористичних злочинів, що містяться у ст.ст. 258–258-5 КК України, виключити з розділу IX «Злочини проти громадської безпеки» і передбачити весь склад терористичних злочинів у новому окремому розділі XXI «Терористичні злочини». Всі склади злочинів у цьому розділі вважаємо за доцільне передбачити за такими номерами та назвами статей:

- Стаття 448. Акт тероризму;
- Стаття 449. Втягнення у вчинення терористичного злочину;
- Стаття 450. Навчання терористичному злочину;
- Стаття 451. Пропаганда і поширення ідеології тероризму;
- Стаття 452. Публічні заклики до вчинення терористичного злочину або публічне виправдання тероризму;
- Стаття 453. Створення організованої терористичної групи чи терористичної організації;
- Стаття 454. В'їзд в Україну або виїзд за кордон з терористичною метою;
- Стаття 455. Фінансування тероризму;
- Стаття 456. Сприяння вчиненню терористичного злочину.

Це дозволить, по-перше, усунути наявні у чинному КК України суперечності, коли злочини терористичної спрямованості кваліфікуються за

тими статтями КК України, що передбачають відповідальність не тільки за такі злочини і містяться у різних розділах Особливої частини КК України. По-друге, чітко визначити коло завдань і повноважень органів, які здійснюють боротьбу з тероризмом, оскільки всі передбачені у цьому розділі злочини будуть відповідно до ст. 216 КПК України підслідні слідчим органів безпеки.

3.2. Шляхи удосконалення антитерористичної політики та боротьби з тероризмом в Україні

Жваві тенденції у розвитку міжнародного та вітчизняного тероризму створюють ряд нових викликів для економічної, національної і міжнародної безпеки та потребують негайного реагування. Варто зауважити, що зусилля багатьох країн спрямовані на посилення захисту від терористичної загрози, а не на її протидію.

Серед важливих проблем у боротьбі із тероризмом можна виділити такі елементи:

- боротьба із злочинністю терористичної спрямованості ведеться в основному в ході реагування на вже здійснені злочини;
- слабка спільна робота правоохоронних органів по попередженню злочинних посягань, руйнуванню міжнародних і міжрегіональних зв'язків злочинних угруповань, як наслідок, ліквідації терористичних організацій;
- відсутність повноцінного інформаційного банку даних про всі раніше здійснені терористичними групами злочини і учасників цих груп;
- відомча роз'єднаність в питаннях обліку, реєстрації злочинів, пов'язаних з тероризмом. В результаті спотворюється достовірність статистичної інформації, порушується порядкова реєстрація кримінальних справ, що призводить до дублювання слідчих і

оперативних заходів, позбавляє можливості оперативного обміну інформацією [8].

Особливу увагу слід приділити формуванню позитивного «антитерористичного» іміджу України як суспільства й держави у західних мас-медіа, оскільки вони систематично насаджують спотворений імідж України як держави, що нібито надає притулок терористичним групам, продає зброю «проблемним» країнам, які підтримують тероризм тощо. Україну постійно й на всіх рівнях репрезентують як наскрізно корумповану та криміналізовану державу. Причому вітчизняні мас-медіа часто не тільки підхоплюють ці інформаційні повідомлення, а й самі «підкидають» такі сюжети Заходові. Що ж до системи контрпропаганди, то вона, попри усі розмови про її необхідність, фактично відсутня в Україні. Така ситуація вимагає вжиття заходів щодо активного державно-правового регулювання інформаційних процесів і відвернення загроз в інформаційній сфері України, приведення національного інформаційного законодавства у відповідність із нормами міжнародного права за умов одночасного захисту національних інтересів в інформаційній сфері. Крім цього наукове дослідження інформаційних методів протидії тероризму має набути системного характеру.

Система протидії тероризму в Україні в загальному відповідає стандартам розвинених країн і дає змогу ефективно протидіяти сформованим злочинним проявам. Від моменту проведення антитерористичної операції до основних нормативно-правових актів внесено зміни, які врегулювали деякі питання у сфері боротьби з тероризмом. Але новосформовані виклики і загрози, які утворилися в умовах сьогодення, свідчать про необхідність постійного удосконалення державної системи протидії тероризму за напрямками:

- оновлення концептуальних засад;
- уточнення профільної нормативно-правової бази;
- удосконалення організаційного забезпечення, враховуючи проведення АТО, інформаційне забезпечення, взаємодії з громадянами і суспільством і т.д.

Україна багато зробила для досягнення зазначеної мети та створення необхідних законодавчих умов для ефективної протидії тероризму на національному та міжнародному рівнях. Так, ратифіковано низку міжнародно-правових документів щодо протидії тероризму, зокрема:

- Конвенцію про злочини та деякі інші акти, які вчиняються на борту повітряних суден (1963 р.);
- Конвенцію про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (1970 р.);
- Конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (1971 р.);
- Конвенцію про попередження та покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом (1973 р.);
- Міжнародну конвенцію про боротьбу з захопленням заручників (1979 р.);
- Конвенцію про фізичний захист ядерного матеріалу (1980 р.);
- Конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства (1988 р.);
- Декларацію ООН про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму (1994 р.);
- Міжнародну конвенцію про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997 р.);
- Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.) та ін.

Ратифікувавши ці міжнародно-правові документи, Україна взяла на себе зобов'язання перед ООН, іншими міжнародними організаціями, що здійснюють боротьбу з тероризмом, забезпечити імплементацію світових стандартів безпеки, а також комплексне та збалансоване впровадження всіх компонентів Глобальної контртерористичної стратегії ООН. Ідеться, насамперед, про заходи з усунення причин і умов, що сприяють поширенню тероризму, а також забезпечення при цьому захисту прав і свобод людини.

Заходи з удосконалення антитерористичної політики і боротьби з тероризмом як на національному рівні, так і на міжнародному рівнях мають носити перманентний характер навіть за умов низького рівня відповідної загрози. Аналіз антитерористичної діяльності міжнародних і регіональних організацій, а також державної політики низки країн світу дозволяє виокремити актуальні тенденції протидії тероризму в Україні.

1. Посилення міжнародної взаємодії і обміну інформацією між країнами з питань боротьби з тероризмом. 12 грудня 2016 року на засіданні Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй було прийнято резолюцію № 2322 (одним з авторів є Україна), яка закликає держави до укріплення та розширення міждержавної взаємодії та взаємодопомоги у сфері боротьби з тероризмом, обміну інформацією щодо терористичних організацій та бойовиків-терористів, включаючи їх біометричні та біографічні дані. У документі також зазначається важливість співробітництва між судовими та правоохоронними органами щодо розслідування злочинів, пов'язаних з тероризмом.

2. Посилення взаємодії та обміну інформацією з питань протидії тероризму між уповноваженими органами на національному рівні. У ЄС вжито низку заходів, спрямованих, у першу чергу, на підвищення ефективності взаємодії та обміну інформацією між національними спеціальними та поліцейськими службами, а також посилення прикордонного контролю. У 2016 році на основі інформації Антитерористичної групи (м. Гаага) створено єдину базу даних, до якої в режимі реального часу мають доступ понад 20 європейських спецслужб. Розроблено та заплановано реалізацію пілотного проекту щодо автоматизованого обміну даними між правоохоронними органами країн-членів ЄС щодо осіб, які мають судимість. Крім цього, активізується робота з введення в дію Європейської інформаційної системи авторизації подорожей.

3. Посилення профілактики тероризму, у т.ч. протидія радикалізації. В багатьох країнах запроваджено та виконуються спеціалізовані програми, спрямовані на недопущення поширення у суспільстві екстремістських поглядів,

запобігання втягування молоді до участі у терористичних організаціях, застосовуються процедури амністії окремих осіб, які брали участь в терористичній діяльності, та адаптації їх до мирного співіснування. Нещодавно було призначено нового спецпредставника ОБСЄ, який буде опікуватись координацією з обміну набутого досвіду за результатами реалізації таких програм 57 країнами, що входять до цієї організації.

4. Використання державними органами нових технологій боротьби з тероризмом. З огляду на активне використання терористичними організаціями Інтернету та соціальних мереж для пропаганди та вербування нових послідовників, планується створення Європейського центру боротьби з тероризмом та радикалізацією в Інтернеті. Він має стати елементом існуючого при Європолі довідкового бюро в мережі Інтернет. При МВС Чехії нещодавно утворено Центр боротьби з тероризмом і гібридними загрозами, діяльність якого зосереджена на аналізі Інтернет контенту і відповідному реагуванні.

5. Посилення боротьби з фінансуванням тероризму. У грудні 2016 року Єврокомісією було представлено комплекс заходів по боротьбі з фінансуванням тероризму, посилення прикордонного контролю, удосконалення Шенгенської інформаційної системи (SIS). Вказаним комплексом передбачено збільшення контролю за перевезенням готівкових коштів та золота під час перетину кордонів ЄС. Особи, які викликають підозри, мають бути ретельно перевірені, навіть якщо вони ввозять в ЄС менше дозволених 10 тис. євро. Для підвищення ефективності контролю за готівковими коштами та банківськими картками, що пересилаються поштою, більше повноважень отримають митні органи. Єврокомісія також пропонує запровадити загальні правила щодо боротьби з відмиванням коштів та ліквідації джерел фінансування екстремістських організацій.

В рамках таких заходів пропонується внесення у зазначену базу даних щодо:

- осіб, які підозрюються у причетності до терористичної діяльності;
- осіб, яким заборонено в'їзд до Євросоюзу;

- мігрантів, стосовно яких видано санкцію на депортацію.

Також ЄС пропонує країнам-учасникам забезпечити Європол необмеженим доступом до SIS. За попередніми оцінками, запровадження цих заходів коштуватиме близько 70 млн. євро, а їх реалізація має відбутися в період 2018-2020 років.

6. Посилення контролю за міграційними процесами. Посилення міграційних процесів створює додаткові можливості для активізації діяльності міжнародних терористичних організацій. З огляду на це, уряди країн з найбільшими міграційними потоками (у першу чергу країни ЄС, США, Канада) вживають заходи щодо посилення прикордонного контролю, впровадження ефективних систем спостереження за мігрантами та запобігання нелегальній міграції, як важливих елементів системи попередження вчинення терористичних актів.

7. Вдосконалення національного законодавства з питань протидії тероризму, надання додаткових повноважень правоохоронним органам і спеціальним службам. З огляду на зростання терористичної загрози низкою країн було змінено національне законодавство з питань протидії тероризму, у т.ч. надано додаткових повноважень правоохоронним органам і спеціальним службам.

Незважаючи на декларовану готовність держав дотримуватися вимог національного і міжнародного законодавства, практика показує, що в інтересах підвищення ефективності антитерористичної діяльності допускається вжиття уповноваженими органами і особами заходів, що не завжди відповідають нормам права, зокрема:

- фізичне знищення лідерів терористичних організацій;
- використання спеціальних методів дізнання (тортур) щодо осіб, причетних до тероризму;
- застосування репресивних заходів щодо родичів терористів.

Так, фізичне знищення терористів практикується силовими структурами різних країн, у т.ч. США, Ізраїлю, Російської Федерації. Розповсюдженою

практикою є застосування уповноваженими органами спеціальних методів ведення допиту (катування) у рамках контртерористичної діяльності. Незважаючи на те, що такі дії, як правило, не отримують висвітлення в ЗМІ, періодично інформація про них стає надбанням громадськості. Зокрема, були оприлюднені відомості про використання тортур співробітниками ЦРУ США, Федеральної служби безпеки Російської Федерації, Служби загальної безпеки Ізраїлю. Варто відзначити, що на початку свого президентського терміну Дональд Трамп дав доручення новому Міністру оборони США та директору ЦРУ проаналізувати допустимість таких дій з точки зору міжнародного права.

Використання репресивних заходів стосовно родичів осіб, причетних до терористичної діяльності, в залежності від особливостей національної нормативно-правової бази може бути визнано як законним, так і незаконним. Наприклад, ізраїльське «Положення про оборону (надзвичайний період)» надає уповноваженим органам право руйнувати будинки родичів осіб, причетних до терористичної діяльності.

Слід визнати, що у короткостроковій перспективі зазначені заходи можуть дати позитивний ефект. Однак їх невідповідність вимогам закону є порушенням принципів функціонування правової держави і міжнародного співтовариства. Це може сприяти загостренню конфліктів, які спровокують новий виток терористичної загрози, а також виникнення нових, більш масштабних соціальних конфліктів [18].

В Україні діє Концепція боротьби з тероризмом, ухвалена Указом Президента України від 23 квітня 2013 р. № 230/2013 [51], яка визначила основні напрями реалізації заходів та пріоритети державної політики щодо боротьби з тероризмом. Вони базуються на комплексному системному підході до вирішення терористичних проблем, включають основні аспекти протидії тероризму.

Заходи з виконання Концепції мали реалізовуватися протягом 2013-2020 рр. за такими напрямами [2; 51]:

- визначення та аналіз причин і умов, що сприяють поширенню тероризму;
- удосконалення правових та організаційних основ боротьби з тероризмом;
- удосконалення існуючих, розроблення та імплементація нових методів боротьби з тероризмом;
- оптимізація шляхів та способів захисту прав і свобод людини та громадянина, захисту суспільства та держави від терористичних посягань;
- інформаційне, наукове, кадрове та матеріально-технічне забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з тероризмом;
- підвищення рівня інформованості суспільства про небезпеку та масштаби тероризму;
- формування громадської думки з метою сприяння ефективній реалізації державної політики у сфері боротьби з тероризмом;
- розвиток міжнародного співробітництва у сфері боротьби з тероризмом.

Зауважимо, що стрімке зростання гібридних загроз в умовах сьогодення вимагає розроблення нового документа у сфері протидії тероризму на найближчі роки – це Стратегія протидії тероризму в Україні, що повинна враховувати досвід світової практики протидії та боротьби з тероризмом і досвід проведення АТО в Україні.

Для організації і проведення антитерористичних операцій та координації діяльності суб'єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до антитерористичних операцій, згідно з Указом Президента України 11 грудня 1998 року створено Антитерористичний центр при СБ України.

Указом Президента України від 14 квітня 1999 року №379/99 затверджено Положення «Про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України».

Відповідно до Закону на Антитерористичний центр покладається:

- розроблення концептуальних засад та програм боротьби з тероризмом, рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності заходів щодо виявлення та усунення причин та умов, які сприяють вчиненню терористичних актів та інших злочинів, здійснюваних з терористичною метою;
- збирання в установленому порядку, узагальнення, аналіз та оцінка інформації про стан і тенденції поширення тероризму в Україні та за її межами;
- організація і проведення антитерористичних операцій та координація діяльності суб'єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до конкретних антитерористичних операцій;
- організація і проведення командно-штабних і тактико-спеціальних навчань та тренувань;
- участь у підготовці проектів міжнародних договорів України, підготовка і подання в установленому порядку пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері боротьби з тероризмом, фінансування проведення суб'єктами, які ведуть боротьбу з тероризмом, антитерористичних операцій, здійснення заходів щодо запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності;
- взаємодія із спеціальними службами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань боротьби з тероризмом.

Суб'єктами, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, є:

- Служба безпеки України, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю;
- Міністерство внутрішніх справ України;
- Національна поліція;

- Міністерство оборони України;
- Державна служба України з надзвичайних ситуацій;
- Державна прикордонна служба України;
- Державна пенітенціарна служба України;
- Управління державної охорони України;
- Державна фіскальна служба України.

До участі у здійсненні заходів, пов'язаних з попередженням, виявленням і припиненням терористичної діяльності, залучаються у разі необхідності також:

- Державна служба фінансового моніторингу України;
- Служба зовнішньої розвідки України;
- Міністерство закордонних справ України;
- Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України;
- Міністерство охорони здоров'я України;
- Міністерство енергетики та вугільної промисловості України;
- Міністерство економічного розвитку і торгівлі України;
- Міністерство інфраструктури України;
- Міністерство фінансів України;
- Міністерство екології та природних ресурсів України;
- Міністерство аграрної політики України.

До участі в антитерористичних операціях за рішенням керівництва антитерористичної операції можуть бути залучені з дотриманням вимог Закону України «Про боротьбу з тероризмом» й інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості і форми власності, їх посадові особи, а також громадяни за їх згодою [3].

Слід зауважити, що Закон не відносить до суб'єктів боротьби з тероризмом Національну гвардію України, хоча у її профільному законі визначена функція участі у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної

діяльності [16]. Нині Національна гвардія України відіграє виключно важливу роль у проведенні антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей, а також забезпечує захист низки важливих державних об'єктів, у т. ч. від терористичних посягань. Очевидно, що норми зазначених законів мають бути приведені у відповідність, а Національна гвардія України включена до переліку суб'єктів боротьби з тероризмом.

Рада національної безпеки і оборони України запропонувала Кабінету Міністрів України передбачити у проекті Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» видатки на забезпечення національної безпеки і оборони України в обсязі не менше 5% від ВВП, у тому числі не менше 3% від ВВП видатків оборону, що дасть змогу забезпечити виконання завдань, які покладені на Збройні Сили України й частково поповнити озброєння та військову техніку.

Фінансові ресурси мають бути спрямовані на:

- відновлення потенціалу ВМС;
- розвиток Сил спеціальних операцій;
- оновлення полігонної бази підготовки військ;
- ремонт озброєння та військової техніки, продовження реформування щодо переходу військ на стандарти НАТО.

Так, фінансування потреб сектору безпеки і оборони України на 2018 р. передбачено в обсязі 165 372,3 млн. гривень, зокрема 158 997,3 млн. грн. – із загального фонду Державного бюджету України, 6 375,0 млн. грн. – зі спеціального фонду Державного бюджету України.

У рішенні Ради національної безпеки і оборони України визначено такі пріоритети у фінансуванні суб'єктів сектору безпеки й оборони [63]:

- виконання Державної програми розвитку озброєння до 2020 р. та державної програми будівництва кораблів класу «корвет»;
- посилення системи ППО і можливостей авіації Повітряних Сил Збройних Сил України;
- кібербезпека;

- Національна розвідувальна програма на 2016-2020 рр.;
- посилення контррозвідувального захисту та боротьба з тероризмом і диверсійною діяльністю;
- проведення інтенсивної бойової підготовки частин Збройних Сил України;
- облаштування державного кордону;
- реалізація соціальних гарантій для військовослужбовців – у першу чергу, учасників АТО і сімей загиблих учасників АТО.

Серед пріоритетних завдань державної політики у сфері протидії тероризму варто виділити, такі:

- усунення загроз життю та безпеці громадян, інтересам суспільства та держави, що виникли внаслідок агресії Російської Федерації проти України;
- усунення конфліктогенних чинників, що породжують прояви тероризму;
- дотримання необхідного рівня антитерористичної захищеності;
- припинення можливих терористичних проявів на території України;
- розвиток та дотримання нормативно-правової бази антитерористичної діяльності.

Висновки до розділу 3

На основі дослідження проведеного у третьому розділі магістерської роботи запропоновано шляхи удосконалення антитерористичної політики та боротьби з тероризмом в Україні для забезпечення національної економічної безпеки.

По-перше, встановлено, що сучасний тероризм набув ознак професійної діяльності. Серед причин усе більш широкого поширення світового тероризму

чільне місце займає використання його наддержавами в політичних і ідеологічних цілях, що згодом призвело до висування лідерами терористів власних амбіційних політичних цілей, а також до самоорганізації і здійснення тісної координації діяльності різних його напрямів.

По-друге, охарактеризовано участь України у міжнародному співтоваристві, що потребує вдосконалення законодавчого регламентування, зокрема через призму міжнародно-правових актів.

По-третє, зосереджено увагу на формування позитивного «антитерористичного» іміджу України як суспільства й держави у західних мас-медіа, оскільки вони систематично насаджують спотворений імідж України як держави, що нібито надає притулок терористичним групам, продає зброю «проблемним» країнам, які підтримують тероризм тощо.

По-четверте, здійснено аналіз системи протидії тероризму в Україні, що в загальному відповідає стандартам розвинених країн і дає змогу ефективно протидіяти сформованим злочинним проявам. Від моменту проведення антитерористичної операції до основних нормативно-правових актів внесено зміни, які врегулювали деякі питання у сфері боротьби з тероризмом.

По-п'яте, визначено пріоритетні завдання державної політики у сфері протидії тероризму:

- усунення загроз життю та безпеці громадян, інтересам суспільства та держави, що виникли внаслідок агресії Російської Федерації проти України;
- усунення конфліктогенних чинників, що породжують прояви тероризму;
- дотримання необхідного рівня антитерористичної захищеності;
- припинення можливих терористичних проявів на території України;
- розвиток та дотримання нормативно-правової бази антитерористичної діяльності.

ВИСНОВКИ

Результатом наукового дослідження є узагальнення та розв'язання актуального наукового завдання щодо розкриття теоретичних і аналітичних аспектів тероризму як загрози безпеці України. Сформовано низку висновків теоретичного та науково-практичного характеру, які відображають вирішення завдань наукової роботи відповідно до поставленої мети:

Визначено, що тероризм можна охарактеризувати як:

- складне явище дійсності, що посягає на різноманітні сфери життєдіяльності людей і породжує неспокій, стурбованість суспільства за сьогодення й майбуття;
- суспільно небезпечну діяльність яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей;
- загрозу життєво важливим інтересам громадян, суспільства, державності.

Причини виникнення тероризму – різноманітні, основними з яких є: низький рівень соціально-економічного добробуту, розквіт неблагополуччя та злиденності, психологічно-соціальна напруга у суспільстві, що призводить до вчинення терористичних діянь й, відповідно, значних збитків для суспільства та держави.

Фінансування тероризму розглядається як надання чи збір будь-яких активів з усвідомленням того, що їх буде використано для здійснення терористичного акту.

Кількість терористичних організацій у світі зростає, їхні структури розгалужуються й ускладнюються, а антисоціальна діяльність, яку вони ведуть,

стає все більш грамотно і детально спланованою та організованою, при цьому її форми й методи досить часто пов'язані з використанням сучасних технологій, новітньої техніки і зброї

Для України найвагоміша терористична загроза виникає через агресивну протиправну діяльність Росії, яка спрямована на дестабілізацію нашої держави та підтримку диверсійно-терористичних діянь квазідержавних утворень «ДНР» і «ЛНР». Встановлено, що у 2017 р. Україна увійшла до групи країн із «високим» рівнем впливу тероризму поряд з такими державами світу, як Сомалі, Індія, Лівія, Туреччина, Єгипет, Судан та ін.

Визначено, що в умовах сьогодення основними терористичними загрозами та чинниками, які впливають на безпекову ситуацію в Україні є:

- агресія з боку Росії;
- розвідувально-підривна діяльність іноземних спеціальних служб;
- існування антиукраїнських інформаційно-пропагандистських компаній;
- функціонування міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій;
- поширення незаконного обігу зброї, боєприпасів і вибухових речовин;
- терористичні прояви з використанням засобів ураження;
- анонімні повідомлення про замінування, що створюють загрозу безпеці громадян;
- протести окремих верств населення.

Встановлено, що фінансування тероризму в Україні здійснюється різними шляхами, як правило, виключно нелегальними, у тому числі, через діяльність некомерційних організацій. Неприбуткові організації вважаються привабливими до використання злочинно-терористичних схем з огляду на окремі їхні особливості, як-от, можливість накопичувати ресурси через членські внески, пожертвування й так звану неприбуткову діяльність і витрачати готівкові кошти на реалізацію проектів чи придбання обладнання.

Зважаючи на терористичні загрози в Україні в умовах сьогодення Рада національної безпеки та оборони України застосувала санкції до ряду благодійних фондів Російської Федерації через безпосередню їхню причетність до фінансування незаконних збройних формувань терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР».

Конкретизовано заходи, реалізація яких дозволить зміцнити безпекову ситуацію в Україні, що сприятиме досягненню національних (економічних) інтересів громадян, суспільства, державності й зумовить: підвищення конкурентоспроможності та ділової активності країни, економічне піднесення та стабільність соціально-економічного розвитку.

Систематизовано та обґрунтовано перелік заходів протидії тероризму, які є доречними в умовах розповсюдження гібридних загроз сьогодення.

Визначено пріоритетні завдання державної політики у сфері протидії тероризму:

- усунення загроз життю та безпеці громадян, інтересам суспільства та держави, що виникли внаслідок агресії Російської Федерації проти України;
- усунення конфліктогенних чинників, що породжують прояви тероризму;
- дотримання необхідного рівня антитерористичної захищеності;
- припинення можливих терористичних проявів на території України;
- розвиток та дотримання нормативно-правової бази антитерористичної діяльності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/site_docs/2014/20141229/tipolog2014.pdf.
2. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь / [Резнікова О. О., Місюра А. О., Дрьомов С. В., Войтовський К. Є.]; за заг. ред. О. О. Резнікової. – К.: НІСД, 2017. – 60 с.
3. Антитерористичний центр при Службі безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/44>.
4. Беницкий А. С. Ответственность за легализацию преступно приобретенных доходов в уголовном законодательстве Украины и Российской Федерации: [моногр.] / А. С. Беницкий, Б. Г. Розовский, О. Ю. Якимов – Луганск: РИО ЛГУВД им. Э. А. Дидоренко, 2008. – С. 379-380.
5. Белянська В. Ідеологія тероризму: теоретичні засади, різновиди та технології поширення / В. Белянська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/1001>.
6. Боротьба з тероризмом: [навчальний посібник] / В. А. Ліпкан, Д. Й. Никифорчук, О. М. Джужу та ін. – К.: Видавничий дім Скіф, 2013. – 548 с.
7. Буткевич С. А. Щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pib_2009_1_11.pdf
8. Вакулич В. М. Законодавство України і тероризм / В. М. Вакулич // Суспільна наука [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-2/doc/2/01.pdf>
9. Визначено рівні терористичних загроз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zib.com.ua/ua/121877-viznacheno-rivni-teroristichnih-zagrozh.html>

10. Декларація про заходи по ліквідації міжнародного тероризму, прийнята Генеральною асамблеєю ООН у грудні 1994 року.
11. Демидова Л. Фінансування тероризму: проблеми законодавства та правозастосування / Л. Демидова // Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України. – 2016. – С. 92-95.
12. Дмитренко М. Організація розвідувальних заходів протидії фінансуванню тероризму каналами позабанківського фінансового обігу «Хавала» / М. Дмитренко. – Київ: в-во СЗРУ. – 2012. – 432 с.
13. Емельянов В. П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование / В. П. Емельянов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 291 с.
14. Жданкин В. А. Ценностное и праксиологическое содержание концептов «насилие» и «ненасилие» в современной социальной философии: дис. ... канд. филос. наук: спец. 09.00.11. – Социальная философия [Электронный ресурс] / В. А. Жданкин. – Воронеж, 2010. – 134 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/tsennostnoe-i-praksiologicheskoesoderzhanie-kontseptov-nasilie-i-nenasilie-v-sovremennoiso#ixzz3oHGwjQJv>.
15. За місяць поліцейські задокументували понад дві тисячі злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/2199721>.
16. Закон України «Про Національну гвардію України» від 13 березня 2014 р. № 876-VII (п. 10, ч. 1 ст. 2) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/87618/print1443681029133806>.
17. Изетов А. Е. Втягнення у вчинення терористичного акту: кримінально-правове дослідження: монографія / А. Е. Изетов; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. П. Ємельянова. – Х.: Право, 2010. – 174 с.
18. Іноземний досвід протидії тероризму: висновки для України. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2446/>.

19. Кафтан В. В. Противодействие терроризму: учебное пособие для бакалавриата и магистратуры / В. В. Кафтан. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – 261 с.
20. Ковальчук В. П. Причини та умови вчинення злочинів терористичного спрямування / В.П. Ковальчук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2015. – № 4. – С. 230-238.
21. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_948
22. Костенко О. Тероризм: поняття, причини, умови, профілактика / О. Костенко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України» (30 вересня 2016 року). – К.: Національна академія прокуратури України, 2016. – С. 179-181.
23. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 1.
24. Кримінальний кодекс України: [Електронний ресурс]: закон України: [прийнято ВР 5 квітня 2001 року № 2341-III]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page>.
25. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року станом 10 листопада 2018 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua> – Назва з екрану.
26. Крутов В. Концептуальні аспекти проблеми протидії тероризму в Україні / В. Крутов // Державна безпека України. – К. – 2005. – № 1(3).
27. Кузнецов Г. Стан і тенденції поширення тероризму в Україні та за її межами в 2016 році / Г. Кузнецов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://napu.com.ua/wp-content/uploads/pdf/30_09_16_Conference.pdf.

28. Кухар В. В. Поняття «тероризм» в доктрині кримінального права / В. В. Кухар // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 3. – Т. 3. – С. 22-25.
29. Лисенко А. М. Аналіз розвитку анти терористичного законодавства в Україні / А. М. Лисенко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 4. – С. 327-333.
30. Лист Генеральної прокуратури України від 22.05.2017 № 19/4–741 вих. – 17.
31. Ліпкан В. А. Боротьба з тероризмом: у визначеннях та поняттях / В. А. Ліпкан. – К.: Магістр – ХХІ століття, 2009. – 162 с.
32. Ліпкан В. А. Національна безпека України: [навчальний посібник] / В. А. Ліпкан. [2-ге вид.]. – К.: КНТ, 2009. – 576 с.
33. Лутовинов В. Международный терроризм: особенности проявления и пути военного противодействия / В. Лутовинов. – М., 2005.
34. Микитюк М. А. Теорія доказів оперативно-розшукового забезпечення розслідування терористичного акту / М. А. Микитюк // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2013. – № 10. – С. 207-210.
35. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_518
36. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2012/22.03.2012/1.pdf
37. Національна поліція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/sc.police.gov.ua/posts/435259813634154>
38. Національний огляд щодо діяльності неприбуткового сектору з метою ідентифікації, попередження та боротьби з фінансуванням тероризму (2014 – перший квартал 2016 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160727/Zmist0.pdf.

39. Незаконний обіг зброї в Україні від початку року зріс на понад третину [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/nezakonniy-obig-zbroyi-v-ukrayini-vid-pochatku-roku-zris-na-ponad-tretinu-avakov1022060.html>.
40. Огляд щодо використання неприбуткових організацій в незаконних цілях за I півріччя 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180906/oglad_npo_6_mis_2018.pdf.
41. Ожеван М. А. Медіа-інформаційний тероризм як виклик глобальній та національній безпеці / М. А. Ожеван // Національний інститут проблем міжнародної безпеки. – Київ, 2005. – 17 с.
42. Основні принципи взаємодії політики і релігії // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/politolog/17507/>.
43. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
44. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: закон України: [прийнято ВР 02.12.2010 р. № 2755-VI]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
45. Показники Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
46. Пономарев В. А. Понятіе тероризма и его классификация: философско-правовой аспект / В. А. Пономарев // Вестн. науки Сибири. – 2015. – № 1 (16). – С. 98-103.
47. Про боротьбу із тероризмом [Електронний ресурс]: закон України: [прийнято ВР 20 березня 2003 року № 638-IV]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15/page>.
48. Про взаємодію Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в питанні розшуку осіб: наказ СБ України та МВС України від 3 травня 2012 року № 169/391 станом на 4 квітня 2014 року [Електронний

- ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua> – Назва з екрану.
49. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [Електронний ресурс]: закон України: [прийнято ВР 14 жовтня 2014 року № 1702-VII № 638-IV]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
50. Про контррозвідувальну діяльність [Електронний ресурс]: закон України: [прийнято ВР від 26 грудня 2002 року № 374-IV]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15>.
51. Про Концепцію боротьби з тероризмом: указ Президента України [від 23 квітня 2013 р. № 230/2013] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/230/2013>.
52. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс]: закон України: [прийнято ВР від 18 лютого 1992 року № 2136-XII]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
53. Резолюція Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй 1267 (1999) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_452
54. Резолюція Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй 1373 (2001) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_854
55. Ризики фінансування тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160727/Zmist1.pdf.
56. Серкевич І. Р. Соціально-політичні, національні, расові та релігійні детермінанти тероризму в сучасних умовах / І. Р. Серкевич // Наше право. – № 1. – 2012. – Ч. 2. – С. 143-147.
57. Система біткоїн: плюси і мінуси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://investprogram.com.ua/systema-bitkoin/>.

58. Статистичні дані щодо отриманих Держфінмониторингом повідомлень про фінансові операції протягом I півріччя 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20181018/Шkv_2018ukr.pdf.
59. Статут Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010
60. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти: навч. посібник / кол. авторів; за заг. ред. проф. В. К. Грищука. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 328 с.
61. Трофімов С. А. Питання запровадження в Україні механізмів визнання організації терористичною і притягнення її до відповідальності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0CD4QFjAFahUKEwjpr_k75XGAhUGwBQKHZw6AGo&url=http%3A%2F
62. Трофімцов В. А. Шляхи підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів щодо протидії тероризму / В. А. Трофімцов // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – № 16. – С. 72-74. – (Серія «Юриспруденція»).
63. У 2017 році видатки на оборону зростуть [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://na.mil.gov.ua/37692-2017-roku-vydatky-na-oboronu-zrostut>.
64. Україна – 17-та за рівнем тероризму у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/11/15/7162162/>.
65. Україна застосувала санкції проти благодійних фондів РФ, причетних до фінансування «ЛНР-ДНР» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/147129>.
66. Чому захід не поспішає називати ДНР і ЛНР терористичними організаціями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.defense-ua.com/rus/hotnews/?id=44045>.
67. Щербланова В. В. Современный терроризм в глобализации социальных рисков: структуралистско-конструктивистский контекст: дис. ... д-ра соц.

наук: спец. 22.00.04. – Социальная структура, соц. институты и процессы / В. В. Щепланова. – Саратов, 2010. – 466 с.

68. Яковенко М. О. Організація розслідування злочинів терористичної спрямованості органами внутрішніх справ України / М. О. Яковенко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2014. – № 3–4. – С. 262-267.
69. 8 спеціальних рекомендацій FATF по боротьбі з фінансуванням тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ssmc.gov.ua/user_files/content/791/1310642598.doc
70. Global Terrorism Index 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/11/Global-Terrorism-Index-2017.pdf>
71. Hoffman B. Inside terrorism / B. Hoffman // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com/books/first/h/hoffman-terrorism.html>.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
Юридичний факультет

кафедра економічної безпеки та фінансових розслідувань

Гарач Каріна Сергіївна

СИСТЕМА ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

ЧАСТИНА II

ДОДАТКИ

ТЕРНОПІЛЬ, 2018

Додаток А

Схеми фінансування тероризму

НЕСАНКЦІОНОВАНЕ СПИСАННЯ

Наявні факти свідчать про використання злочинцями нових інформаційних технологій, як безпосереднього інструменту злочину. Основна привабливість цього інструменту полягає у відсутності прямого контакту з «жертвою». Ще однією перевагою цього виду злочинів є його доступність. Тобто, підготовка та скоєння таких злочинів здійснюється практично не відходячи від «робочого місця», оскільки комп'ютерна техніка постійно дешевшає, злочини можна скоювати з будь-якої точки планети, у будь-якому населеному пункті з розвинутою інфраструктурою, а об'єкти злочинних посягань можуть знаходитись за тисячі кілометрів від злочинця. Основною метою використання несанкціонованого списання для фінансування тероризму є отримання коштів, насамперед готівки, яка в подальшому використовується для фінансового та матеріального забезпечення терористичної діяльності.

ЕЛЕКТРОННІ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ

На території України здійснюють діяльність 20 систем переказу коштів, створених резидентами, та функціонують 23 міжнародні системи, створених нерезидентами. Ситуація, з точки зору фінансового моніторингу, значно ускладнюється перевагами, що отримує пересічний громадянин від впровадження сучасних інформаційних технологій, а саме – доступність, мобільність, оперативність та анонімність. Мова йде про фінансових посередників, які надають послуги із переказу коштів без відкриття рахунків у платіжних системах, доступ до яких реалізовано через мережу Інтернет. Платіжні системи, система взаємовідносин з якими побудована на публічних договорах оферти, дозволяють користувачу анонімно зареєструватись в системі, вносити кошти в систему (наприклад через мережу банківських автоматів самообслуговування, депозитних банкоматів, платіжних терміналів, терміналів самообслуговування тощо), здійснювати розрахунки із контрагентами, перекази та виведення коштів із системи. Більше того, щодо здійснення фінансових операцій за допомогою платіжних систем у тому числі з електронними грошима, на суму, що не перевищує 10 000 гривень, або суму в іноземній валюті, що в еквіваленті не перевищує 10 000 гривень, не передбачено вимог законодавства в частині здійснення ідентифікації відправника/одержувача коштів.

Продовження додатка А

ФІКТИВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

Для конвертування великих сум у готівку найчастіше використовуються фіктивні компанії. Фірма реєструється, як правило, на підставних осіб (із числа малозабезпечених верств населення, пенсіонерів тощо), готових за невелику суму підписати потрібні платіжні документи. По суті «конвертаційні центри» є інструментом для отримання готівки, яка в подальшому направляється для фінансування та матеріального забезпечення терористичних груп. Учасники «конвертаційних центрів» переводять безготівкові кошти в готівку, а також на поточні рахунки підприємств із ознаками фіктивності, маскуючи при цьому свою протиправну діяльність легальним бізнесом. Підприємства-клієнти «конвертаційних центрів» перераховують безготівкові кошти на рахунки суб'єктів підприємницької діяльності з ознаками «фіктивності», використовуючи систему «Клієнт-Банк» при керуванні рахунками, кошти досить оперативно можуть переводитись на рахунки фізичних осіб, в т.ч. за нібито поставлену продукцію (надані послуги, виконані роботи й т.п.). Організаторами «конвертаційних центрів» виступають, як правило, фахівці, які мають корумповані зв'язки з посадовими особами відповідних банківських установ. Особливістю схеми є те, що фірма, яка виступає продавцем, створюється на короткий термін. Через деякий час після завершення операції фірма та її звітність зникають. Фірми відкриваються за допомогою підроблених або крадених паспортів чи на підставних осіб.

БАНКІВСЬКІ ПЕРЕКАЗИ ТА ПЕРЕКАЗИ З-ЗА КОРДОНУ

Враховуючи той факт, що джерелом фінансування тероризму можуть бути легальні кошти, банківські перекази для зловмисників є зручним інструментом з переказу коштів. Фінансовими посередниками та правоохоронними органами визначено, що у схемах, що можуть бути пов'язані із фінансуванням тероризму, найчастіше фігурували фінансові операції переказу з рахунку на рахунок, міжнародні перекази та внесення і зняття готівки.

Найбільш розповсюджені фінансові операції, що могли бути використані з метою маскування фінансування тероризму та сепаратизму – надходження на рахунок коштів в якості фінансової допомоги, благодійної допомоги з наступним зняттям готівкою, або перерахуванням на рахунок в інший банк. Окремої уваги заслуговують банківські перекази з-за кордону.

НЕПРИБУТКОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Відповідно до наявної інформації основним (домінуючим) способом незаконного використання некомерційних організацій було перенаправлення коштів терористам неприбутковими організаціями. У секторі неприбуткових організацій є ряд взаємозалежних вразливостей, і терористичні організації намагаються скористатися цими уразливими місцями. До особливостей неприбуткових організацій, що також можуть бути привабливими до

Продовження додатка А

використання в злочинних схемах, належать, зокрема: можливість накопичувати кошти через членські внески, пожертвування і так звану неприбуткову діяльність, а готівкові кошти витратити на реалізацію проектів або придбання необхідного обладнання. Одержуючи статус благодійних і звільнившись від оподаткування, вони можуть використовуватися для територіального переміщення коштів через філії або для матеріально-технічної підтримки терористів (безпосередньо або як прикриття для їхніх дій). З метою залучення коштів у вигляді благодійної допомоги створюються інформаційні ресурси в мережі Інтернет, на яких публікують реквізити за якими можливе внесення таких коштів.

МЕРЕЖА BITCOIN

Мережа Bitcoin не має контролюючого центру, який може заморозити будь-який рахунок, змінити кількість грошових одиниць у системі, заблокувати або ж зовсім скасувати платіж. Біткоїн дає можливість здійснювати абсолютно анонімні розрахунки, оскільки номер рахунку в системі жодним чином не пов'язаний з його власником і для його відкриття не потрібні документи. Тому виявити, хто, кому і за що перевів біткоїни, сьогодні не може жодна організація. З огляду на свої технології Bitcoin не потрапляє під українське поняття «електронні гроші», оскільки не містить зобов'язання емітента з його погашення, не має єдиного емісійного центру і не прив'язаний до жодних готівкових або безготівкових коштів. У свою чергу, «безготівкові кошти» за українським законодавством можуть існувати винятково у формі записів на банківських рахунках. Банки не беруть участі в процесі емісії та обігу криптовалюти, тому Bitcoin не може вважатись «коштами». Не потрапляє він і під визначення «платіжної системи», оскільки основною та обов'язковою функцією платіжної системи є проведення переказу грошових коштів. Тоді як через гаманець Bitcoin здійснюється переказ виключно Bitcoin, який, як вказано вище, грошовими коштами не є. Більше того, завдяки криптовалютам можна переводити досить великі суми без загрози бути виявленим на початку транзакцій, і лише за умови, що кошти будуть переведені в національні валюти країн, у яких існує загроза терористичних актів, можна дізнатись про підготовку терактів.

Джерело: побудовано за даними [1; 57].

Додаток Б

8 спеціальних рекомендацій ФАТФ по боротьбі з фінансуванням тероризму

<p><i>I. Ратифікація та виконання положень щодо інструментів ООН.</i></p> <p>Кожна країна має вжити негайних заходів для ратифікації та повного виконання Міжнародної конвенції ООН 1999 року щодо припинення фінансування тероризму. Країни також повинні негайно виконати резолюції ООН пов'язані із запобіганням та припиненням фінансування терористичних актів, зокрема Резолюцію Ради Безпеки ООН № 1373.</p>
<p><i>II. Криміналізація фінансування тероризму або відмивання грошей.</i></p> <p>Кожна країна повинна криміналізувати фінансування тероризму, терористичних актів та терористичних організацій. Країни мають забезпечити щоб такі злочини кваліфікувались базованими на злочинах з відмивання грошей.</p>
<p><i>III. Замороження або конфіскація терористичних активів.</i></p> <p>Кожній країні слід вжити заходів для негайного замороження фондів чи інших активів, що належать терористам, або тим, хто фінансує тероризм та терористичним організаціям, у відповідності до Резолюцій ООН щодо запобігання та блокування фінансування терористичних актів. Кожній країні слід також прийняти та виконати заходи, в т.ч. законодавчі, які санкціонуватимуть дії компетентних органів щодо арешту та конфіскації власності, яка є прибутком від тероризму або використовувалася, призначалася чи була обрана для використання в операціях по фінансуванню тероризму, терористичних актів чи терористичних організацій.</p>
<p><i>IV. Повідомлення про підозрілі трансакції, пов'язані з тероризмом.</i></p> <p>Якщо фінансові установи, чи інші підприємства або організації, які дотримуються зобов'язань із запобігання відмиванню грошей, підозрюють чи мають вагоме підґрунтя для підозри, що певні фонди, пов'язані або мають відношення до, або використовуватимуться для тероризму, терористичних актів чи терористичними організаціями, вони мають повідомити про свої підозри компетентним органам.</p>
<p><i>V. Міжнародне співробітництво.</i></p> <p>Кожній країні слід надавати іншій країні, на підставі договору, угоди чи іншого механізму взаємної правової допомоги чи інформаційного обміну, найбільш можливе сприяння у зв'язку з проведенням кримінальних, цивільних та адміністративних розслідувань, з отриманням запитів та судовим переслідуванням фінансування тероризму, терористичних актів та терористичних організацій. Країнам слід також вжити всіх можливих заходів для гарантування того, що вони не надають безпечних притулків особам, яких звинувачено у фінансуванні тероризму, терористичних актів та терористичних організацій, та мати дієві механізми екстрадиції, в разі можливості, цих осіб.</p>
<p><i>VI. Альтернативні шляхи пересилання грошей.</i></p> <p>Кожна країна повинна вжити заходів для забезпечення того, що фізичні чи юридичні особи, включаючи агентів, що надають послуги з переказу грошей або цінностей, включаючи неформальні системи та мережі переказу цінностей чи грошей, повинні отримати ліцензію чи бути зареєстрованими, при цьому перебуваючи у повній відповідності до всіх Рекомендацій ФАТФ стосовно банківських та небанківських фінансових установ. Кожна країна повинна забезпечити, щоб до фізичних або юридичних осіб, які надають зазначені послуги незаконно, застосовувались адміністративні, цивільні чи кримінальні санкції.</p>

VII. Телеграфні перекази.

Країни повинні вжити заходів, які б вимагали від фінансових установ, включаючи операторів грошових переказів, включати точну та повну інформацію стосовно відправника коштів (ім'я, адреса та номер рахунку), які переказуються, та пов'язані повідомлення до супровідних документів. Ця інформація повинна супроводжувати переказ чи пов'язані повідомлення протягом всіх етапів здійснення переказу.

Країни повинні вжити заходів для того, щоб фінансові установи, включаючи операторів грошових переказів, приділяли підвищену увагу та відстежувати підозрілу діяльність щодо таких переказів коштів, які не супроводжуються повною інформацією стосовно відправника коштів (ім'я, адреса та номер рахунку).

VIII. Неприбуткові організації.

Країнам потрібно переглянути адекватність законів та нормативних актів, що відносяться до організацій, які можуть бути звинувачені у фінансуванні тероризму. Вельми чутливими у цьому сенсі є неприбуткові організації, і країни мають забезпечити, щоб такі організації не використовувались:

- i. терористичними організаціями, що вдають із себе легальних організацій;
- ii. перебуваючи у легальному статусі як каналів для фінансування тероризму, включаючи їх використання з метою уникнення заморожування активів;
- iii. для укривання або приховування незаконного переведення фондів, що призначені для легальних цілей, на терористичні організації.

Спеціальна Рекомендація IX: кур'єри, що перевозять готівку

22 жовтня 2004 року ФАТФ видала Спеціальну Рекомендацію IX (Кур'єри, що перевозять готівку).

СПЕЦІАЛЬНА РЕКОМЕНДАЦІЯ IX: КУР'ЄРИ З ПЕРЕВЕЗЕННЯ ГОТІВКИ

Країни повинні мати діючі заходи з виявлення фізичного транскордонного перевезення валюти та інших фінансових документів на пред'явника, включаючи систему декларування чи інше зобов'язання зі звітування.

Країни мають забезпечити наявність юридичних повноважень у компетентних органів щодо зупинки або затримання валюти чи інших фінансових документів на пред'явника, щодо яких існують підозри, що вони мають відношення до фінансування тероризму або відмивання коштів, або були неправдиво задекларовані або про які було неправдиво повідомлено.

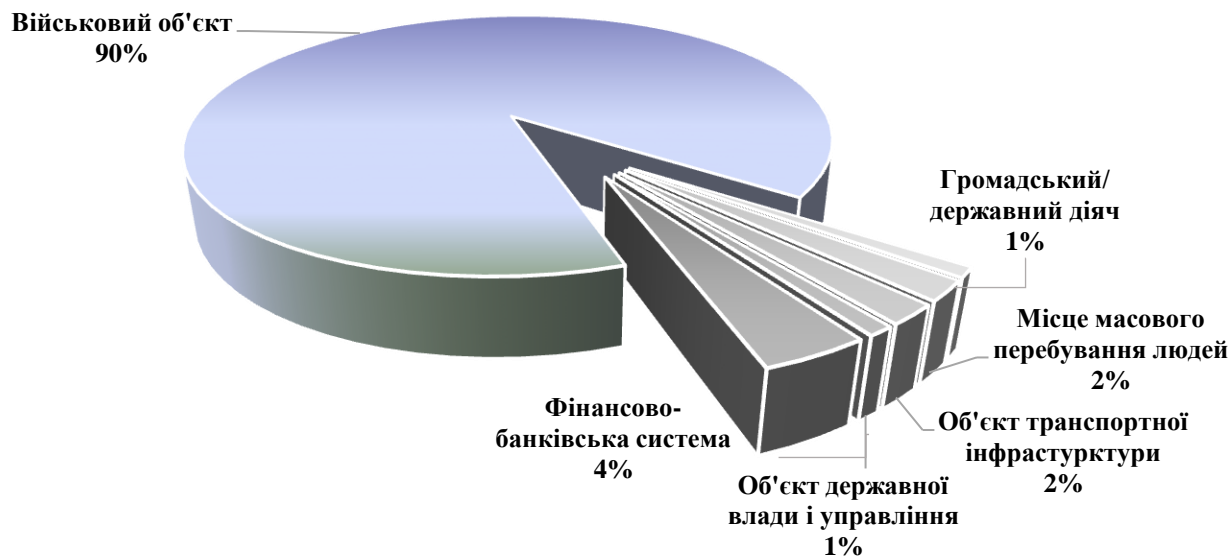
Країни повинні забезпечити наявність ефективних, пропорційних та переконливих санкцій, що можуть застосовуватись до осіб, здійснюють неправдиве декларування або повідомлення. Для випадків, коли валюта, або інші фінансові документи на пред'явника мають відношення до фінансування тероризму або відмивання коштів, країни повинні прийняти заходи, включаючи законодавчі, які узгоджуються з Рекомендацією 3 та Спеціальною Рекомендацією III, що дозволили б конфіскувати таку валюту чи інструменти.

Джерело: [69].

Додаток В

Характеристика терористичної діяльності

Область	Теракти та терористична діяльність (ст. 258 – 258-5 ККУ)	Рівень терористичної загрози
Волинська	1	Імовірна
Донецька	545	Реальна
Житомирська	1	Імовірна
м. Київ та Київська	1	Імовірна
Луганська	100	Реальна
Миколаївська	1	Імовірна
Одеська	1	Імовірна
Сумська	2	Імовірна
Тернопільська	1	Імовірна
Херсонська	2	Імовірна
Чернівецька	1	Імовірна
Всього по Україні	656	

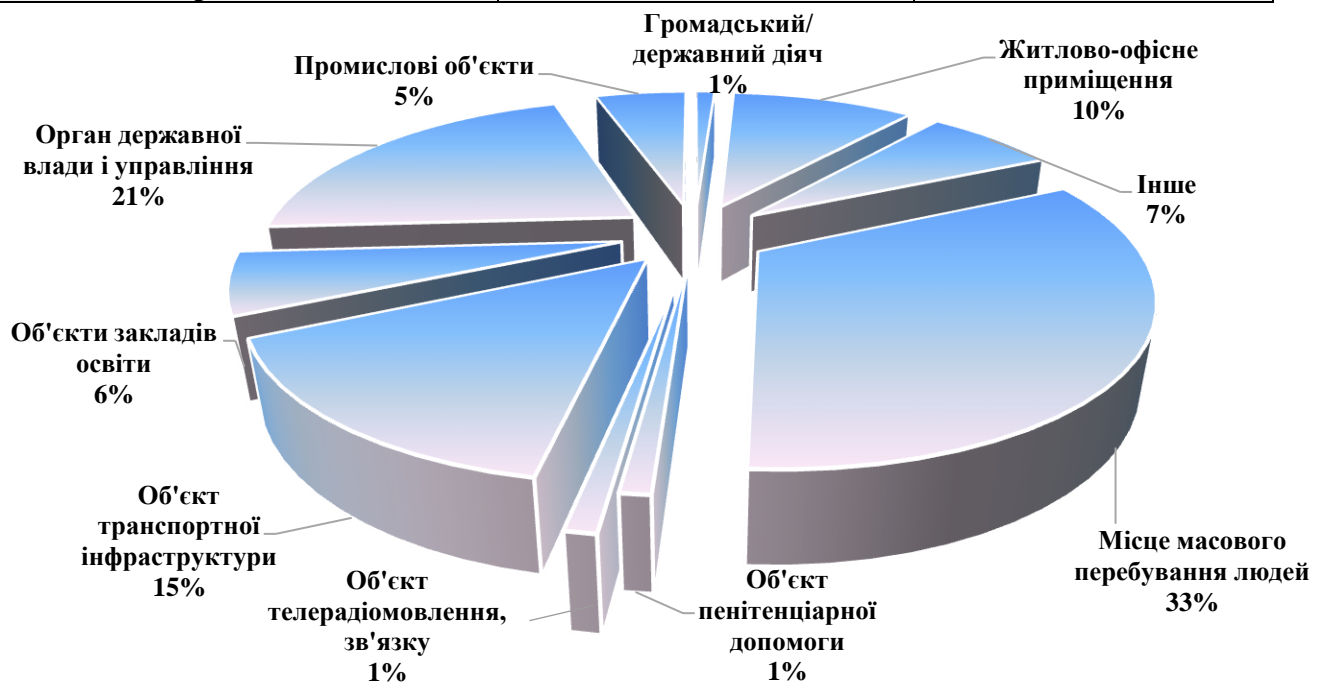
Об'єкти терористичних посягань

Джерело: [27; 43].

Додаток Г

Загальна характеристика анонімних повідомлень про замінування

Область	Анонімні повідомлення про замінування	Рівень терористичної загрози
Вінницька	9	
Волинська	3	
Дніпропетровська	37	Можлива
Донецька	9	
Житомирська	2	
Закарпатська	10	
Запорізька	19	
Івано-Франківська	20	
м. Київ та Київська	157	Можлива
Кіровоградська	4	
Луганська	5	
Львівська	42	
Миколаївська	16	
Одеська	120	Можлива
Полтавська	12	
Рівненська	10	
Сумська	5	
Тернопільська	5	
Харківська	63	Можлива
Херсонська	70	Можлива
Хмельницька	4	
Черкаська	8	
Чернігівська	12	
Чернівецька	8	
Всього по Україні	650	

Об'єкти анонімних повідомлень (замінування)

Джерело: [27; 43].

Додаток Д

**Статті Кримінального кодексу України, які передбачають
відповідальність за терористичні злочини [23]**

КК України у редакції станом на 20.09.2006 р.	КК України у чинній редакції від 10.11.2018 р.
<p>Стаття 258. Терористичний акт</p> <p>1. Терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.</p> <p>2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків, – караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.</p> <p>3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, що призвели до загибелі людини, – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.</p> <p>4. Створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації – караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.</p> <p>5. Звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене в частині четвертій цієї статті, особа, крім організатора і керівника, яка добровільно</p>	<p>Стаття 258. Терористичний акт</p> <p>1. Терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.</p> <p>2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків, – караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої.</p> <p>3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, що призвели до загибелі людини, – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна або без такої.</p> <p><i>{Частину четверту статті 258 виключено на підставі Закону № 170-V від 21.09.2006}</i></p> <p><i>{Частину п'яту статті 258 виключено на підставі Закону № 170-V від 21.09.2006}</i></p> <p>6. Особа звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною першою цієї статті в частині погрози вчинення терористичного акту, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно повідомила правоохоронний орган про цей злочин, сприяла його припиненню або розкриттю, у разі якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернено небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо в її діях немає складу іншого злочину.</p> <p><i>{Стаття 258 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1689-VII від 07.10.2014}</i></p>

Продовження додатка Д	
КК України у редакції станом на 20.09.2006 р.	КК України у чинній редакції від 10.11.2018 р.
повідомила про нього правоохоронний орган і сприяла припиненню існування або діяльності терористичної групи чи організації або розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням або діяльністю такої групи чи організації, якщо в її діях немає складу іншого злочину.	
	<p>Стаття 258–1. Втягнення у вчинення терористичного акту</p> <p>1. Втягнення особи у вчинення терористичного акту або примушування до вчинення терористичного акту з використанням обману, шантажу, уразливого стану особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства – карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією майна або без такої.</p> <p>2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, – караються позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років з конфіскацією майна або без такої.</p> <p><i>{Кодекс доповнено статтею 258–1 згідно із Законом № 170-V від 21.09.2006; зі змінами, внесеними згідно із Законом № 1689-VII від 07.10.2014}</i></p>
	<p>Стаття 258–2. Публічні заклики до вчинення терористичного акту</p> <p>1. Публічні заклики до вчинення терористичного акту, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів з такими закликами – караються виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк з конфіскацією майна або без такої.</p> <p>2. Ті самі дії, вчинені з використанням засобів масової інформації, – караються обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна або без такої.</p> <p><i>{Кодекс доповнено статтею 258–2 згідно із Законом № 170-V від 21.09.2006; зі змінами, внесеними згідно із Законом № 1689-VII від 07.10.2014}</i></p>
	<p>Стаття 258–3. Створення терористичної групи чи терористичної організації</p> <p>1. Створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації – караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.</p>

Продовження додатка Д	
КК України у редакції станом на 20.09.2006 р.	КК України у чинній редакції від 10.11.2018 р.
	<p>2. Звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною першою цієї статті, особа, крім організатора і керівника терористичної групи чи терористичної організації, яка добровільно повідомила правоохоронний орган про відповідну терористичну діяльність, сприяла її припиненню або розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням або діяльністю такої групи чи організації, якщо в її діях немає складу іншого злочину.</p> <p><i>{Кодекс доповнено статтею 258–3 згідно із Законом № 170-V від 21.09.2006; із змінами, внесеними згідно із Законами № 2258-VI від 18.05.2010, № 1689-VII від 07.10.2014}</i></p>
	<p>Стаття 258–4. Сприяння вчиненню терористичного акту</p> <p>1. Вербування, озброєння, навчання особи з метою вчинення терористичного акту, а так само використання особи з цією метою – караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з конфіскацією майна або без такої.</p> <p>2. Ті самі дії, вчинені щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням свого службового становища, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.</p> <p><i>{Кодекс доповнено статтею 258–4 згідно із Законом № 170-V від 21.09.2006; зі змінами, внесеними згідно із Законами № 2258-VI від 18.05.2010, № 1689-VII від 07.10.2014}</i></p>
	<p>Стаття 258–5. Фінансування тероризму</p> <p>1. Фінансування тероризму, тобто дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації), – караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років та з конфіскацією майна.</p> <p>2. Ті самі дії, вчинені повторно або з корисливих мотивів, або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, або якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди, – караються позбавленням волі на строк від восьми до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.</p>

Продовження додатка Д	
КК України у редакції станом на 20.09.2006 р.	КК України у чинній редакції від 10.11.2018 р.
	<p>3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі, або якщо вони призвели до інших тяжких наслідків, – караються позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.</p> <p>4. Особа, крім організатора або керівника терористичної групи (організації), звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею, якщо вона добровільно до притягнення до кримінальної відповідальності повідомила про відповідну терористичну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину.</p> <p>Примітка. 1. Фінансування тероризму визнається вчиненим у великому розмірі, якщо розмір фінансового або матеріального забезпечення перевищує шість тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.</p> <p>2. Фінансування тероризму визнається вчиненим в особливо великому розмірі, якщо розмір фінансового або матеріального забезпечення перевищує вісімнадцять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.</p> <p><i>{Кодекс доповнено статтею 258–5 згідно із Законом № 2258-VI від 18.05.2010}</i></p>